

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Hana Manková

Právo dítěte spolurozhodovat o své výchově

**The right of the child to participate in decision-making
about his/her upbringing**

Praha, 2013

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Jaroslav Kořa

Děkuji panu docentu Koťovi za laskavé vedení mojí bakalářské práce a cenné připomínky. Zvláštní poděkování pak patří mému manželovi za jeho nezměrnou trpělivost.

V Praze dne 24. 6. 2013

.....
Hana Manková

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma **Právo dítěte spolurozhodovat o své výchově** zpracovala samostatně pouze s využitím pramenů a literatury v práci řádně citovaných. Práci jsem nevyužila v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 24. 6. 2013

.....

Hana Manková

Anotace:

Právo dítěte spolurozhodovat o své výchově je interdisciplinárním tématem a práce se soustřeďuje na jeho právní, psychologické a pedagogické aspekty. Spoluúčast dítěte na rozhodování o sobě samém je zakotvena v právních nástrojích různého druhu a právní síly. Výklad tohoto dětského práva a jeho aplikace v praxi se však ukazují jako vysoce problematické. Možnost dítěte vyjádřit vlastní názor je sociálně a kulturně podmíněna, ačkoli by měla být všeobecnou součástí výchovy v jeho nejlepším zájmu. Práce vysvětluje nejdůležitější sporné otázky související se spolurozhodováním dítěte o vlastní výchově, a to v rámci výchovy v rodině.

Abstract:

The right of the child to participate in decision-making about his/her upbringing, decisions which directly concern him/her, is an interdisciplinary subject. The bachelor's thesis focuses on its legal, psychological and pedagogical aspects. This right is grounded in multiple legal instruments of various types and legal force. However, the interpretation of this particular right and its application in practice are highly problematic. It is in the best interest of every child to have the opportunity to express his/her opinion about issues related to his/her upbringing. This opportunity is, however, determined by social and cultural factors. The thesis clarifies the most important issues related to child's participation in decision-making about his/her upbringing within the family.

Klíčová slova:

spolurozhodování, výchova, práva dítěte, nejlepší zájem dítěte, rodinné vztahy, hodnotová orientace rodiny, věkové hranice, mezinárodní prvek

Key words:

participation in decision-making, upbringing, rights of the child, best interest of the child, family relationships, family values, age limits, international element

Obsah

Úvod.....	4
Kapitola I - Výchova „v nejlepším zájmu dítěte“	6
1. Pojem výchova	6
2. Nejlepší zájem dítěte v pedagogickém a psychologickém smyslu	7
3. Nejlepší zájem dítěte v právním smyslu	8
4. Určování nejlepšího zájmu dítěte	12
Kapitola II - Hodnotová orientace rodiny dítěte	15
1. Problematika morálních norem a hodnot	15
2. Změna hodnot v měnící se podobě současné rodiny	17
3. Rodinné vztahy s mezinárodním prvkem	22
Kapitola III - Právo dítěte na vyjádření vlastního názoru	26
1. Pojem spolurozhodování (participace)	26
2. Participace dítěte v právních dokumentech	26
3. Negativní aspekty Úmluvy o právech dítěte ve vztahu k participaci dětí	29
4. Věk dítěte a míra jeho participace	31
5. Zjišťování názoru dítěte	34
Závěr	41
Použitá literatura	44

Úvod

Cílem této práce je ukázat, že děti mají v dnešní době celou řadu práv, mimo jiné právo vyjadřovat se ke všem skutečnostem, které se dotýkají jejich osoby, tzn. i právo vyjadřovat se k tomu, jak jsou vychovávány. Široce pojatý koncept dětských práv, jak byl zakotven především v Úmluvě o právech dítěte, je ovšem spíše nedostižným ideálem; jeho naplnění v praxi není v podstatě možné. Klíčovou roli zde hraje sociální a rodinná situace konkrétního dítěte, jež podmiňuje i samotnou skutečnost, že se dítě o svém právu vyjádřit vlastní názor vůbec dozví. O svých právech by mělo být dítě informováno rovněž ve škole, ne vždy se tak ale děje. Ve své práci se ovšem zaměřuji na oblast rodinné výchovy a možnost vyjádření názoru dítěte v rámci rodiny. Problematika uplatnění práva na ovlivňování vlastní výchovy ve škole, případně v jakékoli jiné výchovné, či vzdělávací instituci by již překročila rozsah této práce.

Téma práce je ve své podstatě interdisciplinární a jejím hlavním cílem je vysvětlit, co se rozumí právem dítěte spolurozhodovat o své výchově v právním, psychologickém a pedagogickém pojetí. Tato problematika u nás dosud nebyla v uvedeném rozsahu zkoumána a řada otázek s ní souvisejících není zcela vyjasněna. Právní úprava, byť se zdá na první pohled poměrně jasná a jednoduchá, neposkytuje dostatečná vodítka. Z toho důvodu se pokusím ozřejmit její nejvýznamnější problematické aspekty a interpretovat je z pohledu pedagoga.

V Kapitole I vymezím jeden z klíčových pojmů, který se objevuje při všech úvahách o tom, jak a k čemu dítě vychovávat, tj. tzv. „nejlepší zájem dítěte“. Tento pojem se zejména v právnické literatuře objevuje synonymně se slovním spojením „zájmy dítěte“, přitom se má za to, že jde pochopitelně o jeho nejlepší zájmy. Pojetím „nejlepšího zájmu dítěte“ se budu zabývat v pedagogickém, psychologickém a právním smyslu a vysvětlím problematické momenty při zjišťování, posuzování a určování nejlepšího zájmu dítěte.

Kapitola II bude věnována hodnotové orientaci rodiny dítěte, neboť právě na ní závisí, jak je dítě v rodině skutečně vychováváno, případně zda vůbec vychováváno v klasickém smyslu slova je. Podstatou výchovy by totiž mělo být záměrné a cílevědomé rozvíjení osobnosti dítěte a jeho vztahu ke světu, nikoli pouze stanovení

určitých hranic a náprava chování dítěte, které se jeví jako nevhodné. Součástí pojednání bude proto i úvaha nad tím, k čemu bychom měli děti vychovávat. Při posuzování postoje rodiny k základním lidským hodnotám se nelze vyhnout otázce, jak současná rodina vlastně vypadá. Problematiku morálních norem a systému hodnot v měnící se podobě současné rodiny rozšířím o malý exkurz do rodinných vztahů s mezinárodním prvkem.

Spolurozhodování dítěte o vlastní výchově bude předmětem Kapitoly III. Nejprve objasním pojem participace dítěte na rozhodování a popíši zakotvení této participace v mezinárodních právních nástrojích i v českém právním řádu. Vysvětlím nedostatky právní úpravy, zaměřím se na některé sporné otázky, např. míru spoluúčasti dítěte s ohledem na jeho věk a na výchovný styl jeho rodiny a zhodnotím úskalí zjišťování vlastního názoru dítěte, především riziko zásadního ovlivnění názoru dítěte dospělými. Pozornost budu věnovat rovněž problematice výslechu dítěte v soudních řízeních.

Smyslem práce je vysvětlit možnosti a meze spolurozhodování dítěte o vlastní výchově z právního, psychologického a pedagogického hlediska. Mou snahou je poukázat nejen na přednosti teoretické koncepce spoluúčasti dítěte, která by měla být součástí výchovy v jeho nejlepším zájmu, ale také na problémy při snaze o aplikaci této koncepce v praxi.

Kapitola I - Výchova „v nejlepším zájmu dítěte“

1. Pojem výchova

Výchovu lze definovat jako proces záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek, které umožňují optimální rozvoj každého jedince v souladu s jeho individuálními dispozicemi a stimulují jeho vlastní snahu stát se autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností.¹ Z jiného úhlu pohledu je možné vymezit, že se jedná o záměrné působení na člověka za účelem zdokonalování jeho vztahu k přírodě, ke společnosti a k sobě samému.² Za utváření a zkvalitňování vztahu k vlastní osobě i k ostatním, obecně tedy za rozvoj osobnosti, či „specifický druh socializace“³ lze označit souhrn změn probíhajících v osobnosti jedince od narození po stáří, přičemž za těžiště těchto změn se považuje psychický a intelektuální vývoj v období dětství a dospívání. Různé pedagogické teorie a směry uvádějí rozvoj osobnosti jako prioritní úkol školního vzdělávání a výchovy, rodinné výchovy a působení společnosti.⁴

V dalším textu se zaměřuji právě na výchovu rodinnou, neboť rodina je prvotní a obvykle nejdůležitější sociální skupinou, jejíž vnitřní vztahy a dynamika ovlivňují celý vývoj dítěte a často i mladého dospělého. Velmi významné jsou pro jeho psychický vývoj „základní charakteristiky rodiny, jako je její stabilita, míra soudržnosti, otevřenosti a adaptability, i míra její integrovanosti do širšího společenství“⁵, jež jsou mnohdy důležitější než její materiální a vzdělanostní úroveň.⁶ Považuji rodinu za nenahraditelné prostředí pro formování dítěte od narození (a z vývojového hlediska plodu ještě před ním), kde se vytváří základ lidství, či lidskosti, za nějž pokládám soubor charakteristik, které skutečně činí člověka člověkem.

---

¹ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál. 2003, s. 277-278.

² Blížkovský, B. *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi*. Ostrava: Amosium servis. 1997, s. 23.

³ Kořa, J. Pedagogika a její vědní profil. In: Vališová, A. Kasíková, H. a kol. *Pedagogika pro učitele*. 2. vydání. Praha: Grada. 2011, s. 55.

⁴ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál. 2003, s. 205.

⁵ Vágnerová, M. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. 2. vydání. Praha: Karolinum. 2012, s. 19.

⁶ Tamtéž.

2. Nejlepší zájem dítěte v pedagogickém a psychologickém smyslu

Nejlepší zájem dítěte je zásadním a neopomenutelným konceptem, jímž je potřeba se zabývat při veškerém zvažování optimálních metod a postupů při výchově dítěte, při rozhodování o způsobu jeho vzdělávání v institucionálním smyslu, při volbě místa jeho bydliště, při stanovení odpovídající léčby jeho zdravotních potíží, při určování, komu bude dítě svěřeno do výchovy v případě rozvodu rodičů, při umísťování dítěte do náhradní rodinné péče, při ukládání výchovných opatření orgánem sociálně-právní ochrany dětí nebo soudem a v neposlední řadě i při zajišťování ochrany dítěte před jeho zneužíváním, zanedbáváním, či jakýmkoli špatným zacházením ze strany rodičů dítěte anebo jiných osob odpovědných za péči o něj.

Nejlepší zájem dítěte je „takové uspořádání životní situace dítěte, v němž mohou být trvale, smysluplně a individuálně přiměřeně uspokojovány základní životní potřeby dítěte“⁷. Základní životní potřeby lze rozdělit do několika skupin, typicky na potřeby biologické (např. spánek, výživa, obydlí, ošacení), psychické (např. množství a kvalita podnětů, potřeba identity a otevřené budoucnosti), sociální (např. vzory chování, způsoby komunikace a řešení konfliktů), emocionální (např. akceptace navozující pocit lásky, jistoty a bezpečí) a také potřeby duchovní (např. hierarchie životních hodnot). Známy je hierarchický model potřeb A. Maslowa, podle nějž je nejprve nezbytné uspokojit alespoň do nějaké míry potřeby nižší (zejména biologické), aby pak mohlo docházet k uspokojování potřeb vyšších. „Na rozdíl od přání jsou potřeby určeny životní nutností člověka jako druhu a jejich dlouhodobé nenaplnění se nepříznivě odráží ve zdraví a pocitu dobré pohody.“⁸ Pokud potřebám dítěte není vyhověno, reaguje na to zpravidla změnou chování (obvykle se jedná o provokativní chování, vzdorovitost, vynucování pozornosti, či poruchy pozornosti). Samozřejmě i pláč je výpovědí dítěte o jeho aktuální situaci a potřebách.

Nejlepší zájem dítěte je tedy podmiňován uspokojováním základních potřeb dítěte, přitom jejich obsah může být značně široký. Předmětem dalšího zkoumání by tak mohly být kategorie jako zdraví dítěte, prostředí, ve kterém dítě žije, sociální situace rodiny, či ochrana dítěte a péče o něj v příslušné instituci, přístup ke vzdělání, bezpečnost

⁷ Kovařík, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál. 2004, s. 92.

⁸ Hartl, P., Hartlová, H. *Velký psychologický slovník*. 4. vydání. v Portálu 1. Praha: Portál. 2010, s. 433.

a ochrana před negativními vlivy a násilím. Z uvedeného je patrné, že se jedná o tak rozsáhlé spektrum oblastí, že je při posuzování nejlepšího zájmu dítěte vždy nezbytné zohlednit další aspekty, zejména aktuální biologický a psychický vývoj dítěte a jeho individuální zvláštnosti, spolehlivost a relevanci informací o posuzované situaci a bezpochyby také konkrétní etický a kulturní rámec.

Abychom poznali, jaké jsou aktuální potřeby dítěte a které z nich patří mezi nejdůležitější v jeho konkrétní životní situaci, je užitečné zjistit vlastní názory dítěte, což má však rovněž svá úskalí - o tom dále v Kapitole III.

Navzdory snaze o veškerou možnou objektivitu zůstává nejlepší zájem dítěte velmi subjektivní hodnotou či osobním zhodnocením skutečnosti. Může vyjadřovat jak subjektivní pocit dítěte prožívajícího spokojenost (štěstí) a pohodu, tak také objektivní schopnost jeho seberealizace, zastávání sociální role a adaptace na podmínky každodenního života, anebo dostupnost materiálních zdrojů a sociální opory.⁹

3. Nejlepší zájem dítěte v právním smyslu

Ze znění mezinárodních smluv o právech dítěte i obecně o lidských právech a základních svobodách, ať už obsahují pojem „zájem dítěte“, nebo „nejlepší zájem dítěte“, vyplývá, že takovým zájmem je především „možnost dítěte za účelem svého plného a harmonického rozvoje osobnosti a schopností vyrůstat v rodinném prostředí a v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, a to přednostně v péči své původní rodiny“¹⁰.

Princip nejlepšího zájmu dítěte je vyjádřen v celé řadě dokumentů vytvořených v rámci mezinárodních organizací, jako je např. Rada Evropy¹¹, nebo Haagská konference

---

⁹ Vaničková, E. Nejlepší zájem dítěte a základní potřeby dětí. In: Metodický portál RVP.CZ [online]. 2012. Dostupné z: www.clanky.rvp.cz/clanek/o/z/17287/NEJLEPSI-ZAJEM-DITETE-A-ZAKLADNI-POTREBY-DETI.html

¹⁰ Výklad pojmu „nejlepší zájem dítěte“ [online]. 2012. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/socialni-programy/vyklad-pojmu-nejlepsi-zajem-ditete>

¹¹ Např. Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí, (sdělení č. 66/2000 Sb. m. s.); Evropská úmluva o výkonu práv dětí (sdělení č. 54/2001 Sb. m. s.); Úmluva o styku s dětmi (sdělení č. 91/2005 Sb. m. s.).

mezinárodního práva soukromého¹². Jedním z nejdůležitějších je ovšem Úmluva o právech dítěte¹³. V současné době Úmluvu o právech dítěte ratifikovalo 193 států,¹⁴ čímž se řadí mezi mezinárodní smlouvy s největším počtem smluvních stran.¹⁵ Součástí právního řádu ČR je s účinností od 6. 2. 1991 a ve Sbírce zákonů byla vyhlášena pod číslem 104/1991 Sb. (dále jen "Úmluva").

Pro doplnění uvádím, že vyhlášené a ratifikované mezinárodní smlouvy jsou součástí českého právního řádu, přičemž pokud mezinárodní smlouva stanoví něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva přednostně před zákonem.¹⁶

Čl. 3 Úmluvy¹⁷ zakotvuje zájem dítěte jako přední hledisko při jakékoli činnosti týkající se dětí, blíže jej ovšem nedefinuje. Obsah tohoto pojmu lze částečně dovodit z jiných práv, které Úmluva zaručuje. Mezi nejdůležitější patří bezpochyby rovné zacházení (čl. 2 Úmluvy), právo na život a rozvoj dítěte (čl. 6 Úmluvy), právo znát své rodiče a být jimi vychováván (čl. 7 Úmluvy), právo dítěte na vyjádření názoru a na to, aby jeho názoru byla věnována patřičná pozornost (čl. 12 Úmluvy), právo na svobodu myšlení, svědomí a vyznání (čl. 14 Úmluvy).

Právě koncept nejlepšího zájmu dítěte by měl být podle některých autorů přidanou hodnotou Úmluvy, neboť „umožňuje konstrukci nové filosofie práv dětí a přináší emancipaci do společenského rozvoje a renesance škol“¹⁸. Jedná se o vyjádření jakéhosi univerzálního principu, který vychází z představy západního světa, v jiném kulturním okruhu (uvážíme-li, že Úmluva má celosvětový dosah) může být vykládán úplně odlišně. Není přitom nutné pomýšlet např. na dosud přežívající kmenová společenství či

---

¹² Např. Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (vyhl. č. 34/1998 Sb.); Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení (sdělení č. 43/2000 Sb. m. s.); Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (sdělení č. 141/2001 Sb. m. s.).

¹³ Úmluva o právech dítěte. (New York, 20. 11. 1989) Informační centrum OSN v Praze. [online].

Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

¹⁴ http://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iv-11&chapter=4&lang=en#EndDec

¹⁵ <http://blogs.un.org/blog/2012/09/24/most-ratified-international-treaties/#sthash.hmPqx69.dpbs>

¹⁶ Srov. čl. 10 ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁷ Čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte: „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány.“

¹⁸ Vaničková, E. Nejlepší zájem dítěte a základní potřeby dětí. In: Metodický portál RVP.CZ [online]. 2012. Dostupné z: www.clanky.rvp.cz/clanek/o/z/17287/NEJLEPSI-ZAJEM-DITETE-A-ZAKLADNI-POTREBY-DETI.html

kastovní systém v některých státech; za příklad vyspělé demokratické země s problematickým naplňováním závazků vyplývajících z Úmluvy může posloužit Japonsko,¹⁹ jehož koncept rodiny neumožňuje pohlížet stejně na manželské a nemanželské děti.²⁰

Vzhledem k tomu, že neexistuje mezinárodní soud, který by mohl posuzovat, zda byla porušena nějaká ustanovení Úmluvy,²¹ je v Evropě v rodinněprávní oblasti velmi důležitá Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod²², neboť práva z ní vyplývající lze vymáhat u Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). Tato úmluva ustanovení o nejlepší zájmu dítěte neobsahuje, avšak ESLP dospěl k závěru, že závazky signatářských států vyplývajících z čl. 8 této úmluvy (právo na soukromý a rodinný život)²³ je třeba vykládat ve světle skutečnosti, že nejlepší zájmy dítěte jsou v rámci koherentního rodinného práva stavěny do popředí.²⁴

Ve sporech před ESLP vystupují ale obvykle jako žalobci rodiče, nikoliv děti, což nasvědčuje tomu, že se ve většině případů jedná o spory mezi rodiči, kde dítě/děti jsou pouze jakýmsi předmětem jejich sporu. Dodávám, že tato skutečnost jen zdůrazňuje potřebu, aby bylo dítě v řízeních, která se dotýkají jeho práv, zastoupeno kolizním opatrovníkem nezávislým na stranách sporu, tj. rodičích a příp. i na orgánech veřejné moci.

V oblasti práva Evropské unie nalezneme princip nejlepšího zájmu dítěte v Listině základních práv Evropské unie²⁵. Nejlepší zájem dítěte a spoluúčast dítěte na

---

¹⁹ Freeman, M. *Children's Rights: a Comparative Perspective*. Aldershot : Dartmouth Publishing Copany Limited. 1996, s. 5.

²⁰ Koziol, G., Kimura, A. Japan. s. 38. In: Bergmann/Ferid/Henrich. *Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht*. Frankfurt am Main, Berlin: Verlag für Standesamtswesen. September 2012.

²¹ Zřízen byl pouze desetičlenný Výbor pro práva dítěte. Zprávy Výboru by měly vyvolat veřejnou debatu o postavení a situaci dětí v konkrétní zemi, jíž se zpráva týká.

²² Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (vyhl.č. 209/1992 Sb.).

²³ Čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod: „Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydlí a korespondence.“

²⁴ Kornel, M. *Nejlepší zájem dítěte*. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Katedra občanského práva. 2012, s. 27. [online]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/107739/pravf_d/Kornel_-_NEJLEPSI_ZAJEM_DITETE.pdf

²⁵ Čl. 24 Listiny základních práv Evropské unie. 2012/C 326/02. Úřední věstník C 326 ze dne 26. 10. 2012:

„ 1. Děti mají právo na ochranu a péči nezbytnou pro jejich blaho. Mohou svobodně vyjadřovat své názory. V záležitostech, které se jich dotýkají, se k těmto názorům musí přihlížet s ohledem na jejich věk a vyspělost.

rozhodování je předmětem mnoha řízení před Soudním dvorem Evropské unie (dříve Evropský soudní dvůr) jako nejvyššího soudu Evropské unie, přitom základním právním nástrojem, který soud v řízeních interpretuje, je v této oblasti nařízení o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti²⁶. Pojem „rodičovská zodpovědnost“ zahrnuje především právo péče o dítě a právo na styk s dítětem. Nejvíce projednávaných případů se týká přeshraničních únosů dětí (resp. jejich neoprávněného přemístění nebo zadržení), dále jsou to spory právě ohledně péče o dítě (svěření dítěte do výchovy) a styku s dítětem.

V české legislativě obsahuje odkazy na nejlepší zájem dítěte zákon o rodině²⁷ a rovněž zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Sociálně-právní ochranou dětí se rozumí zejména ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochrana oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.²⁸ Základním principem sociálně-právní ochrany dítěte je jeho zájem a blaho,²⁹ přičemž by tento zájem nikdy neměl být podřazen zájmům jiných, např. zájmům rodičů nebo jiných osob pečujících o dítě.

V poslední době se hledisko nejlepšího zájmu dítěte objevuje již jako obecný princip a direktiva, jíž jsou např. povinni řídit se všichni pracovníci pečující o ohrožené děti. Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011 definoval nejlepší zájem dítěte jako „takový stav, kdy je zachována životní úroveň a podmínky, nezbytné pro jeho zdravý tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj a je chráněno právo dítěte na plný a harmonický rozvoj jeho osobnosti a schopností; plnohodnotné dětství a osobní potenciál dítěte je plně vyvinut

---

2. Při všech činnostech týkajících se dětí, ať už uskutečňovaných veřejnými orgány nebo soukromými institucemi, musí být prvořadým hlediskem nejvlastnější zájem dítěte.

3. Každé dítě má právo udržovat pravidelné osobní vztahy a přímý styk s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.“

²⁶ Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

²⁷ Srov. § 24, § 26, § 27 (rozvod manželství); § 31, § 37, § 37b (povinnosti rodičů); § 43, § 44, § 45 (výchovná opatření); § 45a, § 45b, § 45c, § 46 (pěstounská a jiná náhradní péče); § 62, § 62a (popření otcovství); § 79, § 82 (poručenství); § 83, § 84 (opatrovnictví) zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸ Srov. § 1 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹ Srov. § 5 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

v rámci rodiny; cizí péče a podpora je dítěti poskytována jen v nezbytně nutné míře³⁰. Zjišťování potřeb dětí, jež je důležité při posuzování nejlepšího zájmu dítěte, jak je uvedeno výše, je také jedním z cílů Akčního plánu k naplnění národní strategie ochrany práv dětí 2012-2015.³¹

4. Určování nejlepšího zájmu dítěte

Posoudit nejlepší zájem dítěte je nezbytné ve všech situacích, kdy se rozhoduje o výchově dítěte, jak již bylo uvedeno výše, v části 2. této kapitoly. Nejlepší zájem dítěte přitom posuzují nejen rodiče, nebo ti, kdo dítě skutečně vychovávají, či mají na jeho výchovu vliv, a to nemusejí být pouze poručníci, pěstouni, anebo vychovatelé v zařízeních kolektivní náhradní rodinné péče (např. v kojeneckých ústavech či v dětských domovech), může jít také o osoby, jimž je rodičem/rodiči svěřena podstatná část péče o dítě, typicky „hlídací“ babičky a dědečkové, či jiní rodinní příslušníci, kteří někdy opravdu dlouhodobě suplují roli rodiče(ů). Nejlepší zájem dítěte posuzují také učitelé ve škole a pedagogové zájmových kroužků, jež dítě navštěvuje. V určitých situacích se stává předmětem zájmu zaměstnanců orgánů sociálně-právní ochrany dítěte, zkoumání soudních znalců z oboru zdravotnictví (obvykle jsou jimi ustanovováni kliničtí psychologové, někdy ale i psychiatři), zájem dítěte hodnotí i kolizní opatrovníci, nepřímí i mediátoři v rodinných věcech, vykládají jej a o svém výkladu se snaží ostatní posuzovatele přesvědčit advokáti, v poslední fázi soudního řízení rozhodují o nejlepším zájmu dítěte soudci.

Určování nejlepšího zájmu dítěte závisí na celé řadě zkoumaných faktorů (odkazují opět na část 2. této kapitoly), na míře jejich zohlednění - např. upřednostnění některých před jinými - a především na erudici (znalostech, zkušenostech), osobnostních kvalitách a úhlu pohledu, tj. vlastních hodnotících schématech těch, kdo nejlepší zájem dítěte posuzují. Ve výsledku se jedná o naprosto subjektivní hodnocení skutečnosti tak složité a komplexní, že se lze vždy znovu ptát, zda o ní mají její posuzovatelé doopravdy

---

³⁰ Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011, s. 5. [online]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>

³¹ Akční plán k naplnění národní strategie ochrany práv dětí 2012-2015, s. 4. [online]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14311/APN_NSOPD_2012-2015.pdf

dostatek podstatných (rozhodujících) a objektivních informací, přitom někdy se může objevit problém i s aktuálností, tedy časovou relevancí těchto informací, a to zejména v soudních řízeních.

Typickým soudním řízením, v němž soud na základě všech dostupných informací a provedených důkazů posuzuje nejlepší zájem dítěte a které je také jedním z nejčastějších řízení v rodinněprávních věcech, je opatrovnické řízení související s rozvodem rodičů dítěte. Soud určuje, kterému rodiči bude dítě svěřeno do výchovy a jakým způsobem se na jeho výchově bude nadále podílet druhý rodič, případně může rozhodnout o svěřením dítěte do střídavé výchovy obou rodičů, která se v současné době stala velice populárním právním institutem, jehož uplatňování v praxi je ovšem pro dítě více než problematické. Podrobnější rozbor výhod a nevýhod nařizování střídavé výchovy dítěte zvláště v situacích, kdy se rodiče nemohou na péči o dítě dohodnout, však není předmětem této práce. Zjišťování názoru nezletilého dítěte v soudním řízení a z něho vyplývající možnost, aby dítě určilo svůj nejlepší zájem samo, je dále popsáno v Kapitole III.

Při určování nejlepšího zájmu dítěte vyvstává ještě další otázka, a sice v jakém časovém rámci má být tento zájem hledán: zda se má jednat o aktuální zájmy dítěte např. v době, kdy o něm rozhoduje soud, anebo má být nejlepší zájem dítěte posuzován ve střednědobém či dlouhodobém horizontu. Někteří autoři zaměřující se na tuto problematiku uvádějí, že „panuje relativní shoda na tom, že význam má současnost i budoucnost, avšak problém obvykle spočívá v tom, jak tento závěr realizovat v praxi.“³²

Nejlepší zájem dítěte úzce souvisí s hodnotovou orientací rodiny dítěte, v určitých případech může být dokonce dítě z důvodu jejího krajního vychýlení od běžného průměru z rodiny odňato a jeho rodiče zbaveni rodičovské zodpovědnosti (typicky v případech zanedbávání péče o dítě, či jeho zneužívání).

---

³² Kornel, M. *Nejlepší zájem dítěte*. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Katedra občanského práva. 2012, s. 33. [online]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/107739/pravf_d/Kornel_-_NEJLEPSI_ZAJEM_DITETE.pdf

Po odhlédnutí od výše popsaných úskalí při zjišťování, posuzování a určování nejlepšího zájmu dítěte převážně v soudních řízeních a za předpokladu zajištění základních biologických potřeb dítěte a jeho ochrany proti násilí, by měl podle mého názoru zahrnovat nejlepší zájem dítěte především úsilí předat dítěti základní lidské hodnoty, jež budu zkoumat v následující kapitole.

Kapitola II - Hodnotová orientace rodiny dítěte

1. Problematika morálních norem a hodnot

Morální hodnoty a normy jsou obtížně uchopitelné pojmy. „Mnozí psychologové pokládají za užitečné rozdělit morálku na dvě souvztažné stránky, navržené filosofem Fichtem: na stránku subjektivní (vnitřně zastávané osobní zásady chování) a stránku objektivní (postoje a chování obecně kladně hodnocené skupinou, k níž jedinec patří).“³³ Vysvětlení vzniku hodnotových soustav a popis stádií morálního vývoje by přesáhlo rámec této práce. Omezím se proto na konstatování, že je v dnešním západním světě stále obtížnější orientovat se v elementárních morálních zásadách, resp. se jimi řídit. Krize autorit, ustupování od zachovávání tradic a vyznávání jakéhokoli náboženství, rovněž pod vlivem hromadných sdělovacích prostředků, jsou všudypřítomné a obtížně se jim brání (brání-li se jim vůbec?) nejenom děti.

Ústup od prosazování černobílého vidění světa a jednoznačně definovaného „dobra a zla“ a na druhé straně akceptace pluralitních názorů a mnohovrstevnatého, tedy nezjednodušujícího pohledu na určité problémy jsou nepochybně znakem moderní demokratické společnosti. Je ale potřeba zdůraznit, že právě při absenci jasného vymezení základních etických a mravních principů, jež by byly zároveň obecně přijímané, a poměrně rozšířené představy ničím neomezené svobodné vůle vznikají potíže při rozpoznání hranic vlastního jednání.

Pro dítě je přitom zcela zásadní učení nápodobou, tzn. že nejvíce rodiče, či jiní vychovatelé vychovávají dítěte právě v okamžicích, kdy si toho ani nejsou vědomi, svými postoji, chováním i spontánními reakcemi na neobvyklé situace. Již staří Římané věděli, že „*exempla trahunt*“, tedy příklady táhnou, a nemusí se jednat jen o vědomé napodobení. Pokud dítě např. zjistí, že agresivním chováním lze dosáhnout kýženého výsledku, nerozpakuje se při prosazování svých přání použít rovněž agresi. Při přejímání vzoru chování dítě obvykle nehodnotí jeho morální rozměr. Otázkou je, kdy a do jaké míry jsou děti schopné morálního usuzování, a také zda dokáží uvést do praxe své dobré úmysly, tj. chovat se v souladu s nimi. Děti totiž mohou své postoje měnit

---

³³ Fontana, D. *Psychologie ve školní praxi. Příručka pro učitele*. 1. vydání. Praha: Portál. 1992, s. 232.

podle okolností. Příkladem může být lhaní rodičům a naopak neschopnost zalhat kamarádovi.

Napodobovaný vzor by měl být jednoznačný a konzistentní, tzn. opakovaný ve všech obdobných situacích, přitom by (alespoň v některých oblastech) neměla platit různá pravidla pro různé členy rodiny. K tomu je možné opět uvést jednoduchý příklad rozporu mezi chováním matky a otce dítěte: dítě je matkou nuceno umýt si před jídlem ruce, zatímco otec toto hygienické pravidlo nedodrží. Pro příklad z oblasti mravních postojů lze rovněž vybrat modelovou situaci, kdy rodič opakovaně nosí domů některé kancelářské potřeby z úřadu, kde je zaměstnán, zatímco se snaží vštípit svému potomkovi, že „krást se nemá“.

Primárním úkolem vychovatele je tedy podle mého názoru vlastní ujasnění základních lidských hodnot, principů a pravidel, jež chce vychovatel vychovávanému předat, a zamyšlení se nad svým jednáním v situacích, kdy je může předávat mimovolně a bez hlubší úvahy. Měli bychom si proto položit otázku „K čemu máme děti v dnešní společnosti vlastně vychovávat?“ a zamyslet se nejprve nad svými vlastními postoji. Ztotožňuji se s názorem Zdeňka Matějčka, který vymezuje základní kvality člověka, k nimž bychom měli děti vést, jako tzv. Velkou pětku (Big Five). Patří do ní zvědavost, svědomitost, otevřenost (extroverze), emocionální stabilita a přívětivost (přátelskost), přitom Velká pětku je podle Matějčka vynález teprve nedávný. „Je to pět vlastností člověka, o nichž lze na podkladě četných studií soudit, že umožňují svému nositeli společenský úspěch, přinejmenším v dnešní západní civilizaci (pro buddhisty by to asi vypadalo jinak). Takový člověk se dobře uplatní v práci, je oblíbený, jeho životní dráha je vyrovnaně vzestupná, takže spíše než kdo jiný má „šťastný život“. Samozřejmě, neplatí to absolutně - ale poněvadž to vychází opakovaně a statisticky významně, něco na tom je!“³⁴ Z. Matějček doporučuje „učit děti (odmalička, a to jemně, taktně, opatrně, avšak cílevědomě a rozhodně a ovšem na vlastním příkladu) ovládat sebe a pomáhat druhým“³⁵.

Jiří Pelikán Velkou pětku poněkud rozšiřuje a zařazuje mezi základní lidské (osobnostní) kvality hledání a nalézání smyslu, adekvátní sebereflexi osobnosti

---

³⁴ Matějček, Z. *Psychologické eseje (z konce kariéry)*. 1. vydání. Praha: Karolinum. 2004, s. 114.

³⁵ Tamtéž, s. 119-120.

a její utváření, životní zaměření a charakter, orientaci ve světě, optimistickou životní pozici, svobodu a odpovědnost, citovost a citlivost.³⁶

Předpokladem pro výchovu k uvedeným ideálům je pochopitelně vlastní morální integrita rodičů, či jiných vychovatelů dítěte a jejich charakterové vlastnosti, jak již bylo naznačeno výše. K tomu je ale zapotřebí dodat, že se v průběhu života člověka v roli vychovatele či „vzoru hodného nápodoby“ může systém hodnot měnit a je závislý na jeho zkušenostech, vzdělání (i ve smyslu celoživotního vzdělávání a objevování nového) a na prostředí, ve kterém žije nebo pracuje.

2. Změna hodnot v měnící se podobě současné rodiny

Hodnotová orientace je „hierarchicky uspořádaný soubor hodnot, který odráží reálné pořadí (důležitost) hodnot sdílených určitou skupinou populace v určitém období.“³⁷

Hodnotová orientace rodiny dítěte úzce souvisí s rodinným uspořádáním, které je v současné době opravdu různorodé. Setkáváme se s rodinnými konstelacemi a modely, které by byly ještě před dvěma desítkami let obtížně představitelné. Od pádu železné opony a změny politického režimu uplynulo pouhých 23 let, sotva tedy dorostla jedna nová, komunismem zcela nedotčená generace, ale změny v rodinném životě jsou podle mého názoru nesrovnatelně rychlejší než v kterémkoli předchozím období. Překvapivě lze přitom vývoj v České republice po r. 1989 srovnat s vývojem v dalších evropských zemích ležících na západ od našich hranic, resp. v zemích našeho kulturního okruhu. Zaměřuji se v dalším textu na evropské státy, příp. členské státy Evropské unie.

Pro přehlednost vymezím pět charakteristik vývoje současné rodiny, jež považuji za nejvýznamnější. První dvě jsou výsledkem vývoje již od 60. let 20. století, symptomatické jsou ale především pro dnešní dobu a podmiňují další uvedené charakteristiky:

---

³⁶ Srov. Pelikán, J. *Hledání těžiště výchovy*. Praha: Karolinum, 2007.

³⁷ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál. 2003, s. 74.

1. Založení rodiny není podmíněno uzavřením manželství a manželství uzavírá stále méně párů.

Český právní řád neobsahuje žádnou zákonnou definici rodiny, lze však konstatovat, že za rodinu považuje především rodinu založenou manželstvím.³⁸ Této formě rodinného soužití je potom (nejen v zákoně o rodině, ale také v další legislativě) věnována zvláštní pozornost. Ústava ČR³⁹ zaručuje ovšem ochranu rodiny jako takové, aniž se zmiňuje o manželství. ESLP dovedl, že „právo na respektování rodinného života je nutné garantovat i rodině nezaložené manželstvím“⁴⁰. Téměř polovina dětí se dnes rodí mimo manželství.⁴¹ Význam manželství je zpochybňován a tradiční pojetí tohoto institutu jako svazku mezi mužem a ženou se pomalu vyprazdňuje, jak bude uvedeno dále.

2. Rozvod je společensky zcela přijatelný.

„Rozvod se stává téměř normativním fenoménem vývojového cyklu rodiny.“⁴² Rozvádí se téměř každé druhé manželství. Pouze v r. 2011 klesla statistika rozvodovosti z rekordních 50 % v r. 2010 na 46,2 %.⁴³ V každém případě může být obava z případného rozvodu manželství a představě o administrativně snazším rozchodu s partnerem důvodem, proč málo mladých lidí uzavírá sňatek.⁴⁴

Dalším faktorem je vysoká hodnota přičítaná v současné době osobní nezávislosti, přitom individuální seberealizaci stojí rodina pochopitelně v cestě. „Lidé čím dál více hodnotí manželství podle toho, nakolik jsou v něm sami se sebou spokojeni. Pokud

---

³⁸ Srov. § 1 odst. 2 zákona č. 97/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.

³⁹ Srov. čl. 32 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁰ Gregorová, Z., Králíčková, Z. Nesezdané soužití v právním řádu ČR. *Právní rozhledy* č. 5, 1998.

⁴¹ Demografická příručka 2011. Český statistický úřad. [online]. Dostupné z:

<http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/p/4032-12>

⁴² Vyhnálková, H. Čas proměny v rodině, rodina v proměnách času, příspěvek na Symposiu rodinné terapie, Čas pro rodinu, Hejnice 2004. In: *SOFT FÓRUM, sborník Symposia rodinné terapie*. 2004, s. 182-192. [online]. Dostupné z: <http://www.i-psychologia.sk/view-151.php>

⁴³ Rozvodovost. Český statistický úřad. [online]. Dostupné z:

<http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

⁴⁴ Demografická příručka 2011. Sňatky a bilance manželství v letech 1920 – 2011. Český statistický úřad. [online]. Dostupné z: [http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/t/B5001FC511/\\$File/4032120405.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012ediciplan.nsf/t/B5001FC511/$File/4032120405.pdf)

manželství nezajišťuje rozvoj jejich osobní individuality, pokud se v něm cítí omezeni, začínají uvažovat o rozvodu.⁴⁵

3. Registrované partnerství je právně zakotveno ve většině členských států Evropské unie a v některých evropských státech vstupují do manželství i homosexuální páry.

Registrované partnerství zná v rámci Evropské unie kromě České republiky⁴⁶ také Finsko, Francie, Irsko, Lucembursko, Německo, Maďarsko, Rakousko, Slovinsko a Velká Británie, ze států mimo Evropskou unii je to např. Andorra, Lichtenštejnsko a Švýcarsko.⁴⁷

Institut manželství pro homosexuální páry (same-sex marriage) je dnes zaveden v osmi evropských státech; jedná se o Norsko, Švédsko, Dánsko, Island, Španělsko, Portugalsko, Belgie, Nizozemí a nejnověji také o Francii⁴⁸. Ve Švédsku již dokonce došlo ke zrušení institutu registrovaného partnerství, existuje tedy pouze manželství, do kterého mohou vstoupit dvě osoby bez ohledu na pohlaví. Další státy o zavedení homosexuálního manželství uvažují (Velká Británie, Lucembursko).

Argumentace zpřístupnění institutu manželství pro dvě osoby stejného pohlaví vychází ze skutečnosti, že obsah tohoto institutu není v žádném z mezinárodních či evropských, právně závazných dokumentů definován. Např. čl. 12 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod⁴⁹ uvádí, že „muži a ženy, způsobilí věkem k uzavření manželství, mají právo uzavřít manželství a založit rodinu v souladu s vnitrostátními zákony, které upravují výkon tohoto práva“, nestanovuje však, že manželství může být uzavřeno pouze mezi mužem a ženou.

---

⁴⁵ Katrňák, T. Sociologické proměny podoby české rodiny. In: *Sborník studií. Rodiče, děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka bezpečí. 2011, s. 19

⁴⁶ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁷ Recognition of same-sex unions in Europe. Wikipedia, the free encyclopedia. (20. 5. 2013) [online]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Recognition_of_same-sex_unions_in_Europe

⁴⁸ Zákon umožňující uzavření manželství dvěma osobám stejného pohlaví, který byl ve Francii přijat dne 23. 4. 2013, posuzoval francouzský ústavní soud (Conseil constitutionnel) a dne 17. 5. 2013 jeho platnost potvrdil. [online]. Dostupné z: <http://www.france24.com/fr/20130517-loi-mariage-tous-officiellement-validee-conseil-constitutionnel>

⁴⁹ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (vyhl.č. 209/1992 Sb.).

4. Homosexuální páry mají děti, a to nejen ze svých předchozích heterosexuálních vztahů; zároveň se zvýšily medicínské i legální možnosti, jak si pořídit dítě „na objednávku“.

Rodičovství homosexuálních dvojic je pochopitelně tématem budícím mnoho pozornosti u odborné i laické veřejnosti. Přijatelnost výchovy dětí homosexuálními dvojicemi lze zpochybnit z biologických, kulturních i sociologických důvodů, nicméně je potřeba uznat, že homosexuální páry, které mají děti, jsou skutečností, již nelze nadále ignorovat. Z právního hlediska způsobuje (a s rostoucí migrací bude způsobovat stále častěji) největší obtíže rozdílná právní úprava homosexuálního rodičovství v různých státech při vzájemném uznávání osobního statutu. Např. ve Španělsku je již možné zapsat do matriky pouze na základě prohlášení, tj. bez nutnosti předcházejícího řízení o osvojení dítěte, jako druhého rodiče tzv. „co-mother“ (spolumatku), tedy druhou matku dítěte lesbického páru. S takovou situací by se český matriční úřad jen těžko vyrovnal.

Není to však jen problematika adopcí, či péče o děti, které si jeden z homosexuálních parterů přivede ze svého předchozího heterosexuálního vztahu, ale také otázka tzv. surogačního (tj. náhradního) mateřství⁵⁰, které patří mezi ožehavá témata i ve státech, jež povolují adopce homosexuálními páry v široké míře. Důraz se nicméně klade stále více na sociální realitu než na biologické faktory (ve smyslu biologického rodičovství). Do budoucna lze proto očekávat další zpochybnění starého právního principu vycházejícího z římského práva „mater semper certa est“, tzn. že matka je vždy jistá. Surogační (biologická) matka zkrátka není matkou také v právním slova smyslu, tzn. že není (anebo nemusí být) nositelkou práv a povinností k dítěti.

Na mezinárodní konferenci v Trieru (SRN) v dubnu 2011 zaměřené na problematiku uznávání stejnopohlavních svazků v Evropě⁵¹ zazněla i úvaha o tom, že by v budoucnu mohlo mít dítě právo na více než dva rodiče (tj. např. biologickou

---

⁵⁰ Surogační matka je žena, která se nechá za úplatu nebo i bezúplatně uměle oplodnit mužem z objednatelského páru, nebo si dá implantovat embryo obstarané tímto párem, aby později dítě odnosiла a po porodu odevzdala objednatelům. Blíže viz Radvanová, S., Zuklínová, M. *Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 1999, s. 76.

⁵¹ Documentation. Legal recognition of same-sex relationships in Europe, National, Cross-border and European Perspectives, Trier, 11-12 April 2011 [online]. Dostupné z: <https://www.era.int/upload/dokumente/12291.pdf>

matku, biologického otce a druhého otce, jenž s biologickým otcem žije v nějaké právní formě svazku).⁵²

5. Stále více heterosexuálních dvojic čelí problémům s otěhotněním a přibývá také dobrovolně bezdětných párů a rodin s jediným dítětem.

Domnívám se, že mezi důvody, proč trápí obtíže s plodností stále více mladých párů, jsou nejen zdravotní problémy, ale také jejich dlouhodobější psychické nastavení ovlivňující pak imunitní a hormonální systém a odkládání početí do pozdějšího věku jak ženy, tak i muže, neboť prodlužující se studium, možnost cestování a touha po kariéře, příp. neochota úspěšně započatou profesní dráhu přerušit jsou pro dnešní dobu rovněž příznačné.

Důvody těch, kdo děti mít mohou, ale nechtějí je, uvádím v následujících bodech podle úvah Zdeňka Matějčka, neboť názorně vysvětlují problémy či stereotypy, jež jsou s představou výchovy dětí spojené.⁵³

- Život s dětmi je monotónní a nudný. Člověk je jimi vázán a nemůže si života plně užít.
- Děti brání získávání nových poznatků.
- Děti jsme vázáni, svázáni, stále budeme mít o dítě strach.
- Mít děti nám brání dosažení významných společenských cílů.
- Děti nám brání, abychom vytvořili takové dílo, které by přetrvalo věky, v němž bychom překonali svůj osobní čas.

Soudím, že při volbě, zda mít či nemít dítě, vítězí u mnoha lidí kromě obavy z výchovy dítěte a odpovědnosti za ně skutečně jejich individuální zájmy, pohodlí a majetek. Přitom majetkové hodnoty a orientace na zisk dominují i v rodinách, které děti mají a které bychom při povrchnějším pohledu mohli považovat za ty tradiční.

---

⁵² Výborně zpracované je téma tzv. homoparentality (rodičovství leseb a gayů), resp. výchova dětí rodinami homosexuálních partnerů nebo jedinci s homosexuální orientací na stránkách české Wikipedie. Homoparentalita. Wikipedie, otevřená encyklopedie. (15. 4. 2013) [online]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Homoparentalita#Pr.C3.A1vn.C3.AD_rozm.C4.9Br_homoparentality

⁵³ Matějček, Z. *Psychologické eseje (z konce kariéry)*. 1. vydání. Praha: Karolinum. 2004, s. 168-170.

Lze shrnout, že rodičovské hodnoty procházejí dlouhodobou krizí. V zájmu genderové korektnosti je zpochybňováno tradiční postavení muže a ženy v rodině. Rodiče často obtížně nacházejí obecné modely pro výchovu svých dětí a pro svoji rodičovskou roli. V souvislosti s vývojem svých dětí se znovu vracejí do svého dětství, avšak společenský kontext, ve kterém generace dnešních dětí a dospívajících vyrůstají, se výrazně odlišuje od doby, ve které vyrůstali oni. Výchovné postupy, které používali jejich rodiče, pro ně dnes pozbývají platnost. Do prostoru rodiny navíc vstupují moderní technologie. Mobilní telefony, emaily a internetové sociální sítě vnášejí do rodiny změnu v komunikaci s vnějším světem i ve společném sdílení členů rodiny. Jejich světy se izolují, jsou méně propojené než dříve. Charakteristika rodiny jako malé skupiny osob, které jsou navzájem spojeny příbuzenskými, manželskými anebo jinými obdobnými vztahy a zvláště společným způsobem života, je každodenně zpochybňována de facto odděleným životem jednotlivých členů rodiny, kteří opustili např. tradici společného stolování, či společného trávení volného času, rozvádějí se manželstvími, střídavou péčí o děti, které znenáhla získávají vícero domovů, nevlastními rodinami se složitými vzájemnými vztahy a v neposlední řadě novými rodinnými modely, jež mohou vznikat ve stále větším počtu z důvodu absence premisy, že základ rodiny tvoří muž, žena a dítě. Bez zajímavosti není ani fakt, že čím méně je dětí v rodině, tím větší jsou nároky na jedno každé z nich.

Přání psychologů, aby byla rodina pro dítě „místem hlubokých a trvalých citových vztahů“⁵⁴, tak dochází v převážně sekularizovaném evropském prostoru 21. století svého naplnění jen velmi obtížně.

3. Rodinné vztahy s mezinárodním prvkem

Nejprve je potřeba vysvětlit, co se rozumí mezinárodním prvkem v rodinných vztazích. Mezinárodní prvek je určitý aspekt vztahu, díky němuž překračuje konkrétní vztah hranice států a může být posuzován podle domácích i zahraničních hodnotových a normativních soustav. Mezinárodní prvek se vyskytuje jako definiční znak pro

---

⁵⁴ Matějček, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vydání. Praha: Portál. 1994, s. 30.

vymezení mezinárodního práva soukromého⁵⁵, do jehož rámce patří i mezinárodní právo rodinné, přitom je nezbytné vycházet jak z kritérií teritoriální, tak personální povahy. Z právního hlediska je rodinný vztah s mezinárodním prvkem v teritoriálním pojetí např. vztah dvou manželů různých státních příslušností, kteří žijí na území třetího státu (např. Slovák a Vietnamka v České republice), anebo také manželů se státní příslušností stejného státu žijících ale na území jiného státu (např. občané Vietnamu v České republice). Z hlediska personálního bude vždy mezinárodní prvek ve vztahu dvou občanů různých států. To, zda tito mají např. společné občanství Evropské unie, není relevantní. Zároveň není rozhodující, zda se jedná o vztah manželský, anebo o vztah nesezdaných osob, které vedou společnou domácnost, vychovávají společné děti, mají společný majetek.

Rodinné vztahy státních příslušníků různých států jsou v současnosti stále častější, příčiny lze hledat především v celosvětově vzrůstající migraci obyvatelstva. Pro české občany se možnost navazování takových vztahů zvýšila po r. 1989, velikou měrou ji ovšem ovlivnil především vstup České republiky do Evropské unie v r. 2004 a s ním související volný pohyb osob (součástí Schengenského prostoru je ČR od konce r. 2007).

Je evidentní, že hodnotová orientace průměrného občana v jižních státech Evropy (a nemusí jít jen o občany Evropské unie) může být velice odlišná od žebříčku hodnot státních příslušníků severských zemí. Obdobně bychom se mohli podívat i na měnící se pojetí životních priorit ve směru od východu na západ. Největší rozdíly najdeme samozřejmě při srovnávání hodnot obyvatel různých kontinentů.

Posuzování rodinných vztahů s mezinárodním prvkem pak může být velmi komplikované nejen v právním smyslu. Zde je důležité připomenout, že jsou mezi úpravami jednotlivých právních řádů v oblasti rodinného práva velké rozdíly a neexistuje ani nikterak unifikované rodinné právo v rámci Evropské unie. Pro mnohé páry je překvapením, když zjistí, že stát, v němž právě žijí, neuznává ve všech oblastech

---

⁵⁵ Kučera, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. vydání. Brno: Doplněk. 2009, s. 22: „Mezinárodním právem soukromým se rozumí soubor právních norem, které výlučně upravují soukromoprávní vztahy (tj. vztahy práva občanského, obchodního, rodinného a pracovního) s mezinárodním prvkem, včetně právních norem upravujících postup soudů a jiných orgánů a účastníků, příp. i jiných osob, a vztahy mezi nimi vznikající v řízení o soukromoprávních věcech, v němž je obsažen mezinárodní prvek.“

rodinného práva tzv. personalitu práva, tzn. neřídí se principem, že se na osobu vztahuje právo státu, jehož je státním příslušníkem. Zejména v rámci Evropské unie se prosazuje princip tzv. obvyklého bydliště, což znamená, že nezáleží na tom, jaké má osoba státní občanství, ale na tom, kde po určitou relevantní dobu pobývá a kde má zároveň místo svých osobních vazeb (např. Slováci dlouhodobě žijící a pracující v České republice).

Zvlášť palčivý se problém odlišného právního povědomí a skutečné právní úpravy ukazuje v případech mezinárodních únosů dětí, kdy se matka dětí - např. Češka - domnívá, že může bez dalšího, tj. bez předchozího souhlasu otce dětí - např. Španěla - odvézt děti ze Španělska, kde celá rodina několik let společně žila. Upozorňuji, že není podstatné, zda se jedná o sezdané či nesezdané soužití rodičů dětí. Matka předpokládá, že se na ni a na její děti (české občany) vztahuje pouze české právo, tedy že pro případné rozhodnutí o další výchově dětí a vyživovacích povinnostech k nim (taková žena žádá obvykle o svěření dětí do své výchovy a stanovení výživného otcí) bude příslušný český soud. S tímto chybným předpokladem se každodenně setkávají zaměstnanci Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně⁵⁶, kteří napomáhají tomu, aby se takto neoprávněně přemístěné děti navrátily na žádost otce do země, odkud byly matkou uneseny.⁵⁷ Vyše uvedený příklad byl přitom jen jedním z typických. V zájmu genderové vyváženosti je zapotřebí dodat, že děti neoprávněně přemísťují, či zadržují také jejich otcové.

V rodinách se zcela odlišným sociokulturním zázemím je velmi složité posoudit nejlepší zájem dítěte přeshraničně. Příkladem vznikajících dilemat může být problematika mužské i ženské obřízky, přiznání práva na osvojení dítěte osobě homosexuální orientace, anebo i zdánlivá maličkost: vyžadování určitého způsobu oblékání dítěte - odkazují na tzv. šátkovou aféru ve Francii, kdy byl předmětem sporu zákaz nošení muslimských šátků ve školách.

---

⁵⁶ Více na webových stránkách Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí www.umpod.cz.

⁵⁷ Srov. právní úpravu v Úmluvě o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí (vyhl. č. 34/1998 Sb.) a v nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a § 193a-193e zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (řízení o navrácení nezletilého dítěte ve věcech mezinárodních únosů dětí).

„Výchova dětí v různých kulturách může mít různé zaměření a cíle:

- a) rozvoj osobnosti,
- b) učení se hodnotám, pravidlům a dovednostem,
- c) vývoj osobnostního sebepojetí,
- d) výcvik v sociálním chování.“⁵⁸

V některých společnostech se nepředpokládá, že by děti mohly vyjadřovat vlastní mínění, že by snad prováděly nějaký výběr, nebo byly účastny na rozhodování dospělých. Na druhou stranu však mohou velmi brzy s ohledem na svůj věk přebírat odpovědnost např. v oblasti péče o mladší sourozence, a získávat tak nejen sociální dovednosti, ale i sebedůvěru a sebeúctu.

Mohu shrnout, že rodinné vztahy s mezinárodním prvkem jsou komplikovanou oblastí z hlediska právního, psychologického i pedagogického a děti vyrůstající v „mezinárodních“ rodinách mohou být v mnoha směrech zvýhodněny (jsou obvykle bilingvní, anebo i vícejazyčné, důvěrně poznají různé kultury, proto mohou mít širší spektrum znalostí a názorů), na druhou stranu jim může právě tento sociokulturní pluralismus (ve smyslu odlišné národnosti, etnicity, jazyka, víry, náboženství, tradic a hodnot) způsobovat nemalé obtíže ve státě, či společnosti, kde žijí jako menšina.

---

⁵⁸ Kovařík, J. a kol. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. 2000, s. 145.

Kapitola III - Právo dítěte na vyjádření vlastního názoru

1. Pojem spolurozhodování (participace)

Participaci dítěte vymezím pro účely této práce jako jeho aktivní účast na životě rodiny.⁵⁹ Touha dítěte být přijímáno takové, jaké je, a vědomí, že „se s ním počítá“ a že se očekává jeho účast, patří mezi důležité potřeby dítěte, které lze zařadit do skupiny potřeb psychických a emocionálních. Dítě, které je vnímáno a milováno bez ohledu na svoji případnou odlišnost, dostává se mu pochopení a očekává se jeho zapojení v nejrůznějších aktivitách, je tak zároveň motivováno, vytváří si adekvátní představu o sobě samém (sebepojetí), začíná přebírat odpovědnost za svoje činy a učí se být aktivním členem společnosti, nejdříve rodinného, později ve škole, při zájmových činnostech, následně tak může činit ve svém pracovním životě. Děti chtějí uplatňovat vlastní myšlenky a názory, ačkoli to často ještě neumějí udělat přiměřeným způsobem, což neznamená, že by jim neměla být věnována náležitá pozornost.

Spolurozhodováním dítěte v oblasti vlastní výchovy se budu dále zabývat právě v prostředí rodiny, která je pro dítě primárním referenčním rámcem a jež může dítě zásadním způsobem ovlivnit při jeho participačních snahách i mimo ni.

2. Participace dítěte v právních dokumentech

Participaci lze obecně vymezit jako „odpovědnou účast zainteresovaných na pravomoci rozhodovat o své přítomnosti a budoucnosti“⁶⁰. Předpokladem pro uskutečňování participace se stala již Všeobecná deklarace lidských práv vyhlášená v r. 1948 Valným shromážděním OSN. Přestože nešlo o právně závazný dokument, stala se základem právních řádů v mnoha zemích světa. Valné shromáždění OSN vyzvalo k tomu, aby se každý jednotlivec podílel na uvedení práv a principů do každodenního života

---

⁵⁹ „Existuje celá řada nejrůznějších více či méně širokých definic participace. Anglický pojem *participation* má v češtině ekvivalent *participace* nebo také *účasť* či *zapojení* vyjadřuje proces sdíleného rozhodování v záležitostech, které mají vliv na život jedince a společnost, v níž žije.“ In: Participace dětí a mládeže. Studijní text k předmětu Formy participace v pedagogice volného času. Teologická fakulta Jihočeské univerzity. [online]. Dostupné z: www.tf.jcu.cz/getfile/52bfd22059531e92

⁶⁰ Tamtéž.

společnosti, v níž žije.⁶¹ Už zde je zřejmá výzva k participaci, která se netýká jen dospělých osob, ale také dětí a mladých lidí, kteří nemohou být pouze objektem výchovy, ale také a především subjektem, tedy těmi, kteří se na své výchově a na prostředí, v němž žijí, sami aktivně podílejí. Proto byla také v r. 1959 přijata Valným shromážděním OSN Deklarace práv dítěte⁶², někdy nazývaná Charta práv dítěte. Nebyla však prvním mezinárodním dokumentem, který se právy dětí a mládeže zabýval. Deklarace práv dítěte navazovala na Ženevskou deklaraci práv dítěte, vyhlášenou Ligou národů již v roce 1924. Cílem Deklarace práv dítěte z r. 1959 bylo, „aby děti mohly prožít šťastné dětství, užívat práv a svobod zde uvedených ku prospěchu vlastnímu i prospěchu společnosti“. Deklarace práv dítěte se stala základem pro vznik Úmluvy o právech dítěte⁶³ (dále jen "Úmluva"), zmiňované již v části 3. Kapitoly I. Valné shromáždění OSN ji přijalo symbolicky dne 20. 11. 1989, přesně třicet let poté, kdy byla vyhlášena Deklarace práv dítěte.

Participační práva dítěte jsou zakotvena v čl. 12 Úmluvy⁶⁴. Jsou to právo na vlastní názor a na jeho vyjadřování (ať již přímo, nebo prostřednictvím jiné osoby) ve všech záležitostech, které se dítěte dotýkají, a právo na respektování názoru dítěte. Vedle nediskriminace, práva na život a rozvoj a nejlepšího zájmu dítěte se jedná o jeden ze základních principů Úmluvy.

Někteří autoři zařazují mezi participační práva rovněž čl. 13 Úmluvy, tj. právo na svobodu projevu; čl. 14 Úmluvy, tj. právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženství;

---

⁶¹ Všeobecná deklarace lidských práv. (New York, 10. 12. 1948). Preambule: „... , aby se každý jednotlivec a každý orgán společnosti, máje tuto deklaraci stále na mysli, snažil vyučováním a výchovou rozšířit úctu k těmto právům a svobodám a zajistit postupnými opatřeními vnitrostátními i mezinárodními jejich všeobecné a účinné uznávání a zachovávání jak mezi lidem členských států samých, tak i mezi lidem území, jež jsou pod jejich pravomocí.“ Informační centrum OSN v Praze. [online]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>

⁶² Deklarace práv dítěte. (New York, 20. 11. 1959) Informační centrum OSN v Praze. [online]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/deklarace-prav-ditete.pdf>

⁶³ Viz pozn. pod čarou č. 13.

⁶⁴ Čl. 12 Úmluvy:

„1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.
2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.“

čl. 15 Úmluvy, tj. právo na svobodu sdružování a pokojného shromažďování; čl. 31 Úmluvy, tj. právo dítěte na odpočinek a volný čas.

Znění čl. 12 Úmluvy zohlednil zákon č. 91/1998 Sb., který novelizoval zákon č. 94/1963 Sb., o rodině. Nově tak bylo v českém právu zakotveno právo dítěte vyjadřovat se ke všem rozhodnutím rodičů týkajícím se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje. Úprava platná do r. 1998 stanovila pouze povinnost zajistit souhlas dítěte s osvojením, je-li schopné posoudit jeho dosah (ledaže by tím byl zmařen účel osvojení).⁶⁵

Úmluva o právech dítěte není jedinou mezinárodněprávní smlouvou, která zakotvuje právo dítěte na vyjádření svého názoru. Samostatnou část týkající se procesních práv dítěte má rovněž Evropská úmluva o výkonu práv dětí⁶⁶. Podle čl. 3 této úmluvy musí mít dítě, které má podle vnitrostátních předpisů dostatečnou schopnost chápat situaci, v soudním řízení, které se jej týká, zaručeno právo dostávat příslušné informace, být konzultováno a moci vyjádřit svůj názor, být informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoliv rozhodnutí⁶⁷. Při ratifikaci Úmluvy učinila Česká republika prohlášení, že Úmluvu použije na řízení o osvojení, řízení o svěření dítěte do pěstounské péče a řízení o omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, jakož i na všechna další řízení ve věcech rodinných, jež se dotýkají práv dítěte.

---

⁶⁵ § 67 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění účinném do 31. 7. 1998: „K osvojení je třeba přivolení zákonného zástupce osvojovaného dítěte. Je-li toto dítě schopno posoudit dosah osvojení, je třeba také jeho souhlasu, ledaže by tím byl zmařen účel osvojení.“

§ 182 odst. 1 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění účinném do 31. 7. 1998: „Osvojované dítě soud vyslechne, jen jestliže toto dítě je s to pochopit význam osvojení a výslech není v rozporu s jeho zájmem. Nemá-li být osvojované dítě vyslechnuto, nepředvolává se k jednání.“

⁶⁶ Evropská úmluva o výkonu práv dětí. (sdělení č. 54/2001 Sb. m. s.). Český helsinský výbor. [online]. Dostupné z: <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020109>

Přehled všech smluvních stran je dostupný na webových stránkách Rady Evropy. [online]. Dostupné z: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=160&CL=ENG>

⁶⁷ Evropská úmluva o výkonu práv dětí. (sdělení č. 54/2001 Sb. m. s.).

Čl. 3 Právo na informace a na vyjádření názoru v řízení:

Dítě, které má podle vnitrostátních předpisů dostatečnou schopnost chápat situaci, bude mít v soudním řízení, které se jej týká, zaručena následující práva nebo bude mít možnost se těchto práv domáhat:

- a) dostávat příslušné informace,
- b) být konzultováno a moci vyjádřit svůj názor,
- c) být informováno o možných důsledcích vyhovění jeho názoru a o možných důsledcích jakéhokoliv rozhodnutí.

Česká republika je rovněž smluvní stranou Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení⁶⁸. Podle jejího čl. 4 písm. d) musejí příslušné orgány státu původu dítěte při osvojení podle této úmluvy zajistit, aby bylo s ohledem na věk a stupeň zralosti dítěte přihlédnuto k jeho přáním a názoru a aby bylo dítě řádně informováno o důsledcích osvojení a svého souhlasu s osvojením, pokud je tento souhlas vyžadován. Mezi další významné mezinárodní úmluvy závazné pro Českou republiku patří Úmluva o styku s dětmi⁶⁹ a v oblasti evropského práva je to především nařízení o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti⁷⁰.

Vytváření příležitostí pro děti a mladé lidi účastnit se rozhodování o záležitostech, které se jich týkají a které je ovlivňují, je jedním z cílů Akčního plánu k naplnění národní strategie ochrany práv dětí 2012 - 2015. V letech 2014 - 2016 by pak mělo Ministerstvo spravedlnosti ČR ve spolupráci s Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR zpracovat novou komplexní právní úpravu práva dítěte být slyšeno.⁷¹

3. Negativní aspekty Úmluvy o právech dítěte ve vztahu k participaci dětí

Principy ochrany dítěte státem, jež zakotvuje, jsou mezinárodně uznávány a staly se inspirací pro legislativní prohloubení ochrany práv dětí téměř na celém světě, jakkoli je známo, že jejich vymahatelnost může být v konkrétních případech velmi obtížná. Jednotlivá ustanovení Úmluvy jsou totiž formulována velmi obecně a je ponecháno na uvážení jednotlivých smluvních stran, jaká opatření přijmou k realizaci závazků, které z Úmluvy vyplývají. Donutit je pak ke konkrétním krokům je téměř nemožné.

Kromě nekonkrétnosti textu Úmluvy a nízké míře jeho vymahatelnosti je jednou ze zajímavých charakteristik Úmluvy, že uvádí pouze katalog práv dítěte, nezmiňuje se však ani okrajově o jakýchkoli jeho povinnostech. Podotýkám, že v právním systému

⁶⁸ Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. (sdělení č. 43/2000 Sb. m. s.).

⁶⁹ Úmluva o styku s dětmi. (sdělení č. 91/2005 Sb. m. s.).

⁷⁰ Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

⁷¹ Akční plán k naplnění národní strategie ochrany práv dětí 2012-2015, s. 6-7. [online]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/14311/APN_NSOPD_2012-2015.pdf

není obyčejně možná existence práv bez zakotvení povinností na druhé straně. Někteří autoři se domnívají, že „z chápání Úmluvy zejména v Evropě téměř zcela vymizel pojem povinnosti, osobní odpovědnosti za nepoškozování práv druhých a tento fakt výrazně snižuje využitelnost Úmluvy jako zásadního dokumentu pro výchovu k vzájemnému respektu a toleranci“⁷². Naopak např. zákon o rodině ukládá dětem povinnost účastnit se rodinného života a podle svých možností se na jeho zajištění i hmotně podílet.⁷³

Otázkou se stává rovněž zamýšlená rovnost mezi postavením dětí a dospělých. Příkladem může být čl. 14 Úmluvy. Rodiče mají právo své dítě nábožensky vychovat v souladu s vlastním přesvědčením, na druhé straně náleží dítěti právo na svobodu myšlení, svědomí a vyznání. Autoři textu Úmluvy museli řešit, jestli je dítě schopno dospět k samostatné volbě náboženského vyznání a také kdy dítě tuto schopnost získává.⁷⁴ Tento problém rozdělil delegace pracující na definitivním znění textu Úmluvy. Jedna jejich část (zejména zástupci islámských států a vatikánské delegace) stáli jednoznačně za tezí, že o volbě náboženství dítěte nebo jeho náboženského přesvědčení mají rozhodovat rodiče a poručníci dle vlastní volby. Výsledná podoba textu čl. 14 Úmluvy⁷⁵ svědčí o tom, že zvítězilo jiné stanovisko.⁷⁶

Dalším aspektem je „přežívání ochranného přístupu k dětem, který ve svých důsledcích v obecném povědomí podporuje zranitelnost a zneužitelnost dětí (není-li dítě

---

⁷² Kroupová, A. Úmluva o právech dítěte a základní práva a svobody v ústavním pořádku ČR. Úvaha na základě zkušeností z výuky principů multikulturní tolerance. In: *Dětská práva v praxi. Sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference o dětských právech. Třeboň 29. – 30. května 2002*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. 2002, s. 39.

⁷³ § 31 odst. 4 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů: „Dítě, které žije ve společné domácnosti s rodiči, je povinno podle svých schopností jim pomáhat. Je dále povinno přispívat i na úhradu společných potřeb rodiny, pokud má vlastní příjem, popřípadě majetek, kterého lze použít pro společné potřeby rodiny.“

⁷⁴ Sikora, P. *Práva dítěte v rodině*. Opole: Zarząd Miejski Towarzystwa Pryjaciół Dzieci. 1998, s. 12.

⁷⁵ Čl. 14 Úmluvy o právech dítěte:

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.
2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají práva a povinnosti rodičů, a v odpovídajících případech zákonných zástupců, usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.
3. Svoboda projevit náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.

⁷⁶ Sikora, P. *Práva dítěte v rodině*. Opole: Zarząd Miejski Towarzystwa Pryjaciół Dzieci. 1998, s. 13.

viditelně chráněné, může to být vnímáno jako zpráva, že není nikdo, kdo by se mohl postavit proti jeho týrání či zneužití)⁷⁷.

V neposlední řadě je nutné upozornit na to, že se Úmluva zaměřuje de facto na vztah státu k dítěti, jak již bylo uvedeno výše, a proto nemůže úplně dokonale sloužit k tomu, aby zajišťovala uspokojující vztahy a dynamiku uvnitř rodiny. Úmluva působí v rodině vlastně nepřímo, a to např. tím, „že základní principy Úmluvy, které zdůrazňují respekt k důstojnosti a nedotknutelnosti dítěte, zdůvodňují významným způsobem demokratické chování k dětem. Úmluva také jasně potvrzuje rodičovskou zodpovědnost za takovou výchovu dítěte, která rozvíjí jeho vlohy a schopnosti. Rodiče jsou rovněž odpovědní za zajištění přiměřeného vedení a kontroly dítěte a stát je odpověden za potřebnou pomoc rodičům.“⁷⁸ V souvislosti se shora zmiňovanou nesnadnou vymahatelností konkrétních práv to v praxi znamená, že pokud se rodiče rozhodnou, že jejich dítě žádnou možnost volby (ať už v jakékoli oblasti) mít nebude, a že jeho participací na životě rodiny je plnění rodiči stanovených povinností, nikdo je k jinému postupu nedonutí. (Neuvažují zde pochopitelně případy extrémní podoby autoritářské výchovy, jež se může stát předmětem zkoumání školy, které dítě navštěvuje, sociálních pracovníků, příp. i soudu.)

4. Věk dítěte a míra jeho participace

Jedním z hlavních problémů v oblasti výkonu práv dítěte, tj. také jeho práva účastnit se rozhodování o sobě samém, je otázka věku. Můžeme se ptát, zda práva vůbec patří do okruhu věcí, které mohou být náležitě připsány dětem. V teorii práva existují dvě koncepce, které jsou ve vzájemném rozporu: teorie mocenská a teorie zájmová.⁷⁹ Teorie mocenská definuje práva pomocí moci, či vůle, z jejíhož uplatnění vyplývají závazky ostatních k nositeli práva. O dětech, které dosud nemají dokonale rozvinuté volní schopnosti, by pak na základě této teorie nebylo možné říci, že mají práva. Pokud jsou

---

⁷⁷ Kroupová, A. Úmluva o právech dítěte a základní práva a svobody v ústavním pořádku ČR. Úvaha na základě zkušeností z výuky principů multikulturní tolerance. In: *Dětská práva v praxi. Sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference o dětských právech. Třeboň 29. – 30. května 2002*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. 2002, s. 39.

⁷⁸ Kovařík, J. a kol. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. 2000, s. 143.

⁷⁹ David R. *Práva dítěte*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc. 1999, s. 38.

však práva definována jako zájmy (chráněné zákonem), pak děti bezpochyby práva mají. Otázkou pochopitelně je, jaké jsou jejich skutečné zájmy a jaký je vztah mezi nimi a mezi zájmy jejich rodičů, či vychovatelů, jak bylo naznačeno již v předchozí části u práva dítěte na volbu své náboženské výchovy a práva rodiče usměrňovat dítě při výkonu tohoto jeho práva (v souladu s Úmluvou však skutečně pouze usměrňovat, nikoli o jeho náboženské výchově rozhodnout).

Čl. 1 Úmluvy stanovuje, že „se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“ Úmluva vůbec nevymezuje pojem „dítě“, používá pouze pojem „lidská bytost“ s cílem vyhnout se jasnému stanovení, zda dítě vzniká již početím, určitým stupněm vývoje těhotenství, anebo až narozením. Preambule Úmluvy se sice odvolává na Deklaraci práv dítěte z r. 1959 a uvádí, že „dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm“, formulace samotného článku je však jiná. Přestože se tedy preambule snaží chránit dítě ještě před narozením, její čl. 1 nestanoví výslovně okamžik, který bychom mohli označit jako počátek dětství. V průběhu přípravných prací na Úmluvě došlo pochopitelně ke střetu odlišných, ostře vyhraněných názorů. Výsledná formulace jasně odráží úmysl ponechat signatářům Úmluvy maximální volnost pro potřeby jejich vlastní legislativy, pokud jde o právo na život plodu či dítěte dosud nenarozeného. Doplnuji, že v českém právním řádu je k právům (i povinnostem) způsobilé i dosud nenarozené dítě, podmínkou ovšem je, že se narodí živé.⁸⁰

Jasně není ani vymezení konce dětství, neboť státy mají možnost posunout hranici zletilosti dítěte před osmnáctý rok věku s ohledem na svoji kulturní, náboženskou, či sociální situaci. Je přitom zřejmé, že zvýšenou ochranu by potřebovala většina mladistvých i po osmnáctém roce věku. „Proces vývoje, jeho průběh i úroveň jednotlivých vlastností a kompetencí je vždy individuálně specifický. Vývoj každého jedince probíhá určitým tempem. Obecné zákonitosti určují individuální rozvoj pouze rámcově. Jeho konkrétní průběh je dán interakcí daných dědičných dispozic a určitých

---

⁸⁰ Srov. § 7 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů a čl. 6 ústavního zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.

životních podmínek.⁸¹ Také Z. Matějček uvádí, že „všechny věkové hranice jakožto zákonná míra vývojové úrovně dítěte jsou z psychologického hlediska sporné“⁸². Domnívám se, že s tímto tvrzením nelze než souhlasit, ovšem z právního hlediska je nezbytné, aby byl v legislativním textu dostatečně určitě označen subjekt práv, jemuž jsou práva přiznávána. Stanovení hranice zletilosti jako vymezení rozdílu mezi dítětem a dospělým zároveň nevybočuje z pojetí dítěte v českém právním řádu. Dítětem se rozumí nezletilá osoba, přitom zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku, před dosažením tohoto věku pouze uzavřením manželství.⁸³

Míra participace dítěte na rozhodování roste pochopitelně s jeho věkem a odpovídající rozumovou, mravní a volní kapacitou. Rozhodující roli zde mají rodiče a osoby pečující o dítě. Svoji rozhodující a vedoucí funkci by však měli ideálně v pozdějším věku dítěte vyměnit za roli poradní. V každém případě jde o to, jakým způsobem rodina dítěte funguje, jak je hodnotově orientována a jaký se v ní uplatňuje výchovný styl.

Nepřekvapí samozřejmě skutečnost, že velkou míru participace na rozhodování má dítě v rodinách s liberálním přístupem, kde se o problémech běžně komunikuje, tyto se společně řeší a respektovány jsou názory všech členů rodiny. Na druhé straně je s tímto modelem výchovy spjata i riziko zvýšených nároků na dítě, které neodpovídají jeho věku a vyspělosti. „Přesouvání osobní zodpovědnosti za rozhodování dítěte o jeho záležitostech a životních rozhodnutích často nepřiměřeně jeho osobní zralosti, způsobuje buď vnitřní nejistotu, nebo naopak víru v neomezenou možnost rozhodování o sobě bez ohledu na své možnosti a bez ohledu na okolí.“⁸⁴

Také jiní autoři uvádějí, že „dáme-li dětem až příliš pravomocí, může to způsobit nadměrnou úzkost, narcistický pocit zplnomocnění a poznamenané vztahy s dospělými.“⁸⁵

Dalším problémem je, že bez ohledu na to, zda je styl výchovy liberální, demokratický, anebo autoritativní, může mít různé účinky na různé děti.

---

⁸¹ Vágnerová, M. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. 2. vydání. Praha: Karolinum. 2012, s. 30.

⁸² Matějček, Z. *Psychologické eseje (z konce kariéry)*. 1. vydání. Praha: Karolinum. 2004, s. 77.

⁸³ Srov. § 8 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸⁴ Masáková, V. Psychologický pohled na vývoj rodiny a potřeby dětí. In: *Sborník studií. Rodiče, děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka bezpečí. 2011, s. 30-31.

⁸⁵ Bakalář, E., Novák, D., Warshak, R. A. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem (Tři studie problému)*. 1. vydání. Praha: Triton. 2008, s. 25.

Participace dítěte je častou otázkou v průběhu soudního řízení, kde se o dítěti rozhoduje. Je ale vhodné připomenout, že participace by měla být „spíše průběžným procesem než jednorázovým produktem: právem, které je rozvíjeno a udržováno po celou dobu života dítěte spíše než privilegiem, jímž jsou některé děti obdařeny v průběhu soudního řízení.“⁸⁶

Je možné zrekapitulovat, že „děti a mladiství mají mít možnost uplatňovat právo na svobodné vyjadřování názorů podle svých vývojových schopností a získávat sebeúctu, znalosti a dovednosti, například při řešení sporů, při rozhodování a komunikaci tak, aby dokázali čelit problémům života,⁸⁷ a že „energie a kreativita dětí a mladých lidí musí být podporována, aby se mohli aktivně účastnit na vytváření prostředí, které po nás zdědí.“⁸⁸ Učíme-li tedy dítě již od jeho útlého věku, že má právo se o některých věcech samostatně rozhodnout, byť se může jednat o rozhodování takového druhu, jako zda bude dítě malovat obrázek vodovými barvami, anebo pastelkami, je to pro další rozvoj jeho sebevědomí a odpovědnosti velmi důležité. Záležitosti, o nichž dítě rozhoduje, by měly být přizpůsobeny jeho věku a vývoji, aby míra rozhodování dítěte nepřekročila jeho aktuální rozumovou a emocionální vyspělost.

5. Zjišťování názoru dítěte

V odborné literatuře se lze setkat s přesvědčením, že dítě má od raného dětství názor na záležitosti, které se ho týkají, přičemž není potřeba, aby bylo schopno posoudit vyčerpávajícím způsobem všechny související aspekty hodnocené otázky, stačí, aby mělo dostatečné porozumění na vytvoření si názoru. „Zjišťování názoru dítěte vyžaduje určitou citlivost, schopnost vytvořit pocit bezpečí a důvěry, schopnost nebo aspoň snahu

---

⁸⁶ Stalford, H. *Children and the European Union. Rights, Welfare and Accountability*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing. 2012, s. 117, 118. V originálním znění „...participation is a process rather than a product: a right that is nurtured and sustained throughout the child's life rather than a privilege to be endowed upon a select few in the course of judicial proceedings.”

⁸⁷ Svět pro děti (A World Fit for Children). 2002. III. Akční plán. A. Partnerství a participace. 32. (1) In: *Práva dítěte 2001-2010 v dokumentech OSN*. Praha: Česká sekce DCI. 2002, s. 15.

⁸⁸ Tamtéž.

podívat se na věci z perspektivy dítěte.⁸⁹ U malých dětí se v této souvislosti zdůrazňuje role neverbální komunikace, kreslení obrázků, řeč těla. Dítě však může vyjadřovat svůj názor také nevědomě, např. změnou chování, či jakoukoli psychosomatickou reakcí, nebo nemocí, a právě to může být někdy chybně interpretováno.

Na rozdíl od uvedeného tvrzení, že má dítě na vše vlastní názor, se domnívám, že je velmi obtížné stanovit, co je doopravdy vlastním názorem dítěte. Názor dítěte je totiž zpravidla úzce navázán na postoj jeho rodičů (či rodiče), vychovatele, zkrátka primární vztahové osoby. Taková osoba je označována jako klíčová a jde o „blízkou osobu, která se dítěti stává vzorem chování“⁹⁰ a zprostředkovává hierarchii hodnot. „Pochvala nebo odmítnutí od klíčové osoby má zásadní roli při utváření chování.“⁹¹

Psychologie i pedagogika přisuzují velký význam vztahu matky a dítěte. „Dítě, ač už je od matky biologicky odděleno, tvoří s ní nicméně nadále po určitou dobu psychickou jednotu - je jaksi matkou prostupováno a také matka je dítětem zcela pohlcena.“⁹² Je to velice často právě matka, která má na vývoj dítěte, tedy i vytváření jeho vlastního názoru největší vliv a dítě se zcela identifikuje právě s jejími postoji, jež pak může vydávat za vlastní názor. Rizika při ovlivňování dítěte matkou proti vůli jeho otce budou popsána dále.

Zjišťování názoru dítěte je podstatné v řadě soudních, ale i správních řízení, např. když se rodiče dítěte rozvádějí a nemohou se dohodnout na tom, komu z nich má být dítě svěřeno do péče, v případech, kdy dítě spáchá trestný čin nebo je svědkem či obětí trestného činu. Dítě také může žádat o azyl (v takovém případě jde o správní řízení).

Odhlédneme-li od mezinárodní a evropské právní úpravy participace dítěte popsané v části 2. této kapitoly, je zjišťování názoru dítěte jako specifický institut zakotven v českém právním řádu v následujících zákonech.

---

⁸⁹ Vaničková, E. Nejlepší zájem dítěte a základní potřeby dětí. In: Metodický portál RVP.CZ [online]. 2012. Dostupné z: www.clanky.rvp.cz/clanek/o/z/17287/NEJLEPSI-ZAJEM-DITETE-A-ZAKLADNI-POTREBY-DETI.html

⁹⁰ Hartl, P., Hartlová, H. *Velký psychologický slovník*. 4. vydání. v Portálu 1. Praha: Portál. 2010, s. 372.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Helus, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál. 2004, s. 199.

Zákon o rodině upravuje jednak práva dítěte vůči jeho rodičům, jednak právo být slyšeno ve vztahu ke státním orgánům⁹³. Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení upravuje občanský soudní řád⁹⁴ a zákon o soudnictví ve věcech mládeže⁹⁵. Právo dítěte vyjádřit svůj názor a být vyslechnuto v řízení, které se o něm vede, upravuje také zákon o sociálně-právní ochraně dětí⁹⁶, na jehož základě se dítě může i bez vědomí rodičů obrátit na orgány sociálně-právní ochrany (tj. obecní a krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí) a požádat je o pomoc. Právo dítěte svobodně se vyjadřovat a formulovat vlastní názor upravují i některé další zákony.⁹⁷

Soud zjišťuje názor dítěte jeho výslechem (resp. slyšením, neboť se nejedná o výslech ve smyslu dokazování, ale pouze o zjištění názoru nezletilého) nebo prostřednictvím zástupce dítěte (typicky rodiče), znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí.⁹⁸ Zjišťování by bylo optimální provádět vždy slyšením dítěte, nikoli jiné osoby, a nemělo by být nahrazováno ani znaleckým posudkem, neboť znalecký posudek je zcela odlišným nástrojem. Znalecký posudek by měl sloužit

---

⁹³ § 31 odst. 3 zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů: „Dítě, které je schopno s ohledem na stupeň svého vývoje vytvořit si vlastní názor a posoudit dosah opatření jeho se týkajících, má právo obdržet potřebné informace a svobodně se vyjadřovat ke všem rozhodnutím rodičů týkajících se podstatných záležitostí jeho osoby a být slyšeno v každém řízení, v němž se o takových záležitostech rozhoduje.“

⁹⁴ § 100 odst. 4 zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů: „V řízení, jehož účastníkem je nezletilé dítě, které je schopno formulovat své názory, soud postupuje tak, aby byl zjištěn jeho názor ve věci. Názor nezletilého dítěte soud zjistí výslechem dítěte. Názor dítěte může soud ve výjimečných případech zjistit též prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Výslech dítěte může soud provést i bez přítomnosti dalších osob, lze-li očekávat, že by jejich přítomnost mohla ovlivnit dítě tak, že by nevyjádřilo svůj skutečný názor; přítomnost důvěrníka dítěte, který není jeho zákonným zástupcem a o jehož účast u výslechu dítě požádá, může soud vyloučit jen tehdy, je-li jeho přítomností mařen účel výslechu. K názoru dítěte soud přihlíží s přihlédnutím k jeho věku a rozumové vyspělosti.“

⁹⁵ § 92 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů: „V řízení nemusí být dítě vyslechnuto, bylo-li jeho jednání, v němž je spatřován čin jinak trestný, spolehlivě prokázáno jiným způsobem. Jeho názor ve věci musí být vždy zjištěn.“

⁹⁶ § 8 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů: „Dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti. Při své činnosti bere orgán sociálně-právní ochrany v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje.“

⁹⁷ Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁸ Viz pozn. pod čarou č. 94.

především ke zhodnocení relevance názoru dítěte a tu posuzuje soud v každém případě individuálně. Nelze se pak vyhnout tomu, že jsou účast dětí na řízení a jejich názor posuzovány značně subjektivně, různorodě a v některých případech podléhá jejich názor chybné interpretaci dětských potřeb a schopností.⁹⁹ „Žádný z mezinárodních instrumentů ani zákon soudu nepředepisuje, nakolik má zjištěný názor dítěte při rozhodování respektovat.“¹⁰⁰ Dodávám, že Úmluva o právech dítěte výslovně nepředpokládá výslech dítěte v procesním smyslu. Občanský soudní řád např. uvádí, že k názoru dítěte má soud přihlédnout podle věku dítěte a jeho rozumové vyspělosti¹⁰¹ a obecným kritériem by měl být vždy nejlepší zájem dítěte, to je však jeden z obtížně definovatelných konceptů, jímž se zabývám v Kapitole I.

Pokud má mít dítě právo rozhodnout např. v řízení o svěření do výchovy jednoho z rodičů, u kterého rodiče chce nadále žít, může to být samozřejmě v konfliktu s jeho nejlepším zájmem. Přitom zejména u starších dětí by měl být jejich názor jedním z předních hledisek při rozhodování, pokud není v příkrém rozporu s jejich zájmy. V takovém případě je nezbytné, aby soud důkladně odůvodnil, proč nebylo rozhodnuto podle přání dítěte. Je diskutabilní, zda má být princip nejlepšího zájmu dítěte nadřazen právu na sebeurčení dítěte. Děti ovšem nemusejí vědět (a často to také nevědí), co je pro ně nejlepší.

Závažným problémem je, když se dítě odmítá stýkat s jedním z rodičů. Pak může být jeho přání buď rozumné, protože odmítaný rodič je objektivně tím horším, nebo se dítě volbou jednoho rodiče snaží uniknout zdánlivě nepřekonatelným sporům rodičů, anebo se u dítěte vytvořilo iracionální, patologické odcizení.¹⁰² Jedná se o tzv. syndrom zavrženého rodiče. Tento pojem vytvořil v 80. letech 20. století americký psychiatr Richard A. Gardner, v originále „Parental Alienation Syndrom“, který byl do českého jazyka bohužel nepřesně přeložen - správně by mělo být „syndrom odcizeného rodiče“.

---

⁹⁹ Stalford, H. *Children and the European Union. Rights, Welfare and Accountability*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing. 2012, s. 117.

¹⁰⁰ Kristková, M. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. In: *Via Iuris*, čtvrtletní příloha věnovaná ochraně veřejných zájmů cestou práva, IV/2005. Přípravuje Public Interest Lawyers Association (PILA) ve spolupráci s ASPI, a. s. In: Právní fórum. Wolters Kluwer ČR, a. s. 30. 11. 2005. [online]. Dostupné z: http://www.viaiuris.cz/files/via_iuris_iv.pdf

¹⁰¹ Viz pozn. pod čarou č. 94.

¹⁰² Bakalář, E., Novák, D., Warshak, R. A. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem (Tři studie problému)*. 1. vydání. Praha: Triton. 2008, s. 31.

Jeho příčinou je „kombinace faktorů, zejména indoktrinace ze strany druhého rodiče (téměř výhradně jako součást sporu o svěření dítěte do péče po rozvodu rodičů) a vlastní pokusy dítěte pomlouvat jednoho z rodičů.“¹⁰³

V případě rozhodování o svěření dítěte do výchovy jednomu z rodičů a úpravě styku s druhým rodičem je tedy nutné vzít v úvahu, že názor dítěte je často ovlivněn tím rodičem, u něhož dítě žije a který např. brání styku dítěte s druhým rodičem, který se odstěhoval. Ovlivňování dítěte může být vědomé, ale často také jen zprostředkované, tzn. že se dítě ztotožní s postojem rodiče, který má na jeho výchovu rozhodující vliv, jak již bylo naznačeno výše. „Z poznatků soudní praxe vyplývá, že v četných případech dítě prezentuje určitý názor hlavně z toho důvodu, aby neublížilo, nezranilo toho rodiče, k němuž má nejintenzivnější citový vztah.“¹⁰⁴

„Při výslechu dítěte u soudu je nutno mít na paměti, že

- a) dítě je nezralé citově, rozumově a morálně,
- b) dítě je závislé,
- c) dítě může být korumpováno,
- d) dítě může být citově vydíráno,
- e) dítě může být programováno.“¹⁰⁵

V členských státech Evropské unie se praxe slyšení dítěte velmi liší. V některých státech je přesně daná věková hranice, v jiných se zkoumá kromě věku vyspělost dítěte, přitom pouze menšina států (mezi nimi např. SRN¹⁰⁶) vychází z principu, že by měly být slyšeny všechny děti bez ohledu na jejich věk a vyspělost, pokud to není v rozporu s jejich nejlepším zájmem. Výzkumy probíhajícími od počátku 80. let 20. století bylo potvrzeno, že schopnost dítěte vyjádřit a zdůvodnit vlastní názor narůstá spolu

---

¹⁰³ Syndrom zavrženého rodiče. In: Wikipedie. Otevřená encyklopedie. 4. 4. 2013 [online]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Syndrom_zavrženého_rodiče Jinak odkazují samozřejmě na odbornou literaturu, např. již cit. Bakalář, E., Novák, D., Warshak, R. A. Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem (Tři studie problému). 1. vydání. Praha: Triton, 2008. a Bakalář, E. a kol. Rozvodová tematika a moderní psychologie. Praha: Karolinum, 2006.

¹⁰⁴ Holub, M., Nová, H., Ptáček, L., Sladká Hyklová, J. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges. 2011, s. 86.

¹⁰⁵ Bakalář, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum. 2006, s. 74.

¹⁰⁶ Ze zkušeností ze SRN vyplývá význam vzdělávání a specializace soudců v této oblasti. V SRN existuje již více téměř 30 let specializace soudce pouze na rodinné věci a v mnohých případech se výsledek dítěte osvědčil jako psychologická pomoc dítěti ve složité životní situaci, neboť dítě cítí, že jej soud bere vážně a zohledňuje v řízení jeho názory a potřeby.

s možností vyjádřit jej a se zkušeností dítěte s účastí na rozhodování. Kritériem by tedy neměl být věk dítěte.¹⁰⁷

„Zatímco např. v Rakousku existuje zákonem pevně stanovená věková hranice, od které se v řízení o úpravu poměrů k nezletilému dítěti zjišťuje jeho názor (od patnácti let se pak dítě může samo rozhodnout, se kterým z rodičů chce žít a zda se s druhým chce stýkat), u nás je praxe v této oblasti velice pestrá.“¹⁰⁸ V České republice se totiž řada soudců projednávajících rodinněprávní věci snaží výslechu nezletilého dítěte vyhnout z důvodu zbytečného traumatizování dítěte a s odkazem na to, že názor dítěte je obvykle dostatečně zjištěn sociální pracovníci (zaměstnankyní orgánu sociálně-právní ochrany dětí). Mohu citovat jednu nejmenovanou soudkyni z Okresního soudu v Mladé Boleslavi: „Ten, kdo nezažil v jednačce vzlykající dítě, si neumí přestavit, jaký stres už jenom přítomnost u soudu dítěti přináší.“

Pokud soudci výslech dětí provádějí, jedná se spíše o starší děti, za něž jsou považovány děti od dvanáctého roku věku výše. Zajímavostí je, že v novém občanském zákoníku se objevilo ustanovení, které předpokládá, že dítě starší dvanácti let je schopné „vytvořit si vlastní názor a tento sdělit“.¹⁰⁹ Jak bude toto ustanovení provázáno s novelou občanského soudního řádu, resp. s připravovaným zákonem o zvláštních řízeních soudních, zda bude tedy soudce nucen vyslechnout každé dítě starší dvanácti let, zůstává prozatím nevyřešené.

Domnívám se, že by mělo být ponecháno pouze na uvážení soudce, zda výslech dítěte provede (ať již takový výslech proběhne jakýmkoli způsobem)¹¹⁰, neboť je to právě soudce, kdo může z předložených důkazů nelépe zhodnotit, zda je výslech vůbec nutný. Právně závazné stanovení jakékoli věkové hranice, kdy by bylo dítě nutné vyslechnout,

---

¹⁰⁷ Stalford, H. *Children and the European Union. Rights, Welfare and Accountability*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2012, s. 114-115.

¹⁰⁸ Langhansová H. Dítě má právo na styk s rodičem, ne povinnost. *Via Iuris* ze dne 14. 1. 2007. [online]. Dostupné z: <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=40>

¹⁰⁹ Srov. § 867 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

¹¹⁰ Mimo jednání vyslychají čeští soudci dítě zpravidla ve škole, v budově soudu v místnosti k tomu určené, anebo ve své kanceláři, snaží se vždy zvolit prostředí, které bude pro dítě co nejméně psychicky zatěžující. Výslech provádí soudce za přítomnosti kolizního opatrovníka dítěte, případně sociálního pracovníka či psychologa, dále může být přítomen zapisovatel či asistent soudce. Výsledky probíhají většinou bez přítomnosti rodičů a právních zástupců a s vyloučením veřejnosti, aby byla výpověď dítěte co nejméně ovlivněna.

se mi jeví vzhledem k vývojovým zvláštnostem a aktuálnímu psychickému stavu konkrétního dítěte jako skutečně nepodložená.

Lze shrnout, že zjišťování názoru dítěte je velice složitá problematika, kde se zásadním způsobem rozcházejí představy rodičů dítěte, výklad právníků, stanoviska psychologů a názory dalších odborníků, kteří se touto oblastí zabývají. Navzdory právní úpravě je pak zjišťování, co si dítě skutečně myslí, podřízeno subjektivním zájmům a přístupu, jež v konkrétní situaci převáží.

Závěr

Právo dítěte spolurozhodovat o své výchově je tématem, které lze pojmout z různých perspektiv. Jde o právo, primární by tedy měl být pohled právníka. Posuzování „práva“ ve smyslu „oprávnění někoho k něčemu“ se však neobejde bez dalšího kontextu, kterým se dostaneme do oblasti jiných společenských věd. Je-li výchova pojmem pedagogickým, při jejím bližším zkoumání jsou zásadní poznatky i z okruhu psychologie. Spolurozhodování jako účast na rozhodování o sobě a o svém životě v určité sociální skupině může být předmětem sociologického výzkumu. Obejít bychom se ve skutečnosti neměli ani bez znalostí z filosofie. Pokusila jsem se proto ve své práci o interdisciplinární přístup k celému tématu se zaměřením na výchovu v rodině.

Vysvětlila jsem podstatu a význam pojmu „nejlepší zájem dítěte“ a ukázala, že jde o obtížně definovatelný koncept, který je nakonec vždy jen subjektivním hodnocením konkrétní situace jedinečného dítěte určitou osobou, jež může být k takovému hodnocení více či méně kompetentní.

Posuzuje-li nejlepší zájem dítěte rodič, záleží na struktuře jeho osobnosti, vzdělání, zkušenostech, materiálním zázemí, aktuální životní situaci rodiny a také na hodnotách a pravidlech, jimiž se rodina řídí. Rodič může ve výchově uplatňovat určitý výchovný styl, který dítěti nedává příliš možností k vlastnímu rozhodování, avšak ani takový postup nelze zcela zavrhnout, nebo dokonce sankcionovat.

Objasnila jsem, jak důležitá je pro uplatňování dětského práva na spolurozhodování Úmluva o právech dítěte, kterou lze považovat za vrchol legislativních počínů v oblasti mezinárodního rodinného práva i za přelomový dokument v oblasti lidských práv obecně. Zároveň jsem zdůraznila negativní rysy tohoto právního nástroje, zejména při jeho uplatňování v praxi.

Hodnotová orientace rodiny dítěte je sama o sobě velkým tématem, jež by bylo do budoucna účelné dále rozšířit. Zabývala jsem se hodnotami v nových podobách současné rodiny, kterou nadále nelze charakterizovat jako „rodiče a děti“, neboť v rodině mnohdy nejsou přítomni oba rodiče dítěte (zejména z důvodu změny pojetí partnerského soužití a manželství), někdy tam ovšem nejsou z nejrůznějších důvodů přítomny ani děti, ale pouze dítě jediné. Nevyhnula jsem se tvrzení, že rodičovské

hodnoty procházejí dlouhodobou krizí, neboť se domnívám, že převládající individualismus, představa absolutní svobodné vůle jednotlivce a omezené vnímání jejich limitů, touha po materiálních statcích a bezpáteřnost v některých zásadních morálních otázkách jsou pro řadu současných rodin bohužel příznačné a jejich způsob myšlení a chování pak pochopitelně přebírají děti.

Naznačila jsem také některé problémy, jež vznikají v „mezinárodních rodinách“, resp. z rodinných vztahů s tzv. mezinárodním prvkem. Jedná se o problematiku, které se věnuji profesně a jejíž podrobnější rozbor by mohl dosáhnout rozměrů práce disertační. Omezila jsem se proto pouze na informace, jež považuji za relevantní v souvislosti s tímto textem a jeho členěním.

V poslední kapitole jsem se zaměřila na možnost a způsoby vyjadřování vlastního názoru dítěte, a to v rámci participace dítěte na vlastní výchově. Ta ovšem závisí na charakteristikách rodinného prostředí, v němž dítě žije. Rozhodující vliv na účasti dětí na životě rodiny a jejich spolurozhodování mají rodiče a je otázkou, do jaké míry názor dítěte znají, zjišťují a zohledňují.

Názor dítěte je podmíněn jeho psychickou vyspělostí, která obvykle souvisí s věkem dítěte, není to však pravidlem, neboť vývoj dítěte je v každém případě individuální. Snažila jsem se ukázat, že dítě vůbec žádný vlastní názor mít nemusí, protože jeho úsudek je mnohdy jen odrazem stanoviska jeho rodičů (rodiče). Děti často nerozumějí tomu, co je v jejich nejlepším zájmu do budoucna, a mohou se řídit jen svými aktuálními dojmy a touhami. Také v případě rozvodu, či rozchodu rodičů - jedné z nejčastějších situací spolurozhodování dítěte o vlastní výchově zkoumané řadou dětmi zcela cizích osob - není dítě mnohdy schopné zorientovat se v narušených vztazích a objektivně zhodnotit všechny okolnosti.

Zjišťování názoru dítěte v soudním řízení patří podle mého názoru k velmi zajímavým oblastem nejen z právního, ale také z psychologického hlediska a při jeho hlubší analýze (např. větším empirickým výzkumem) by bylo určitě možné dospět ještě k dalším pozoruhodným závěrům. Ty základní jsem v této práci vymežila mimo jiné rovněž na základě šetření, které proběhlo mezi českými soudci v březnu r. 2009 z iniciativy a pro interní potřeby Ministerstva spravedlnosti ČR.

Závěrem shrnuji, že sociální a kulturní podmíněnost možnosti, aby mělo dítě vlastní názor a mohlo jej vyjádřit, tudíž i jakýmkoli způsobem ovlivnit svoji výchovu, je podle mého soudu nedozírná navzdory všem ideálům a právní úpravě (ať již na mezinárodní, evropské nebo národní úrovni). Domnívám se, že nemožnost spoluúčastnit se jakéhokoli rozhodování ve vlastní rodině může dítěti do jisté míry kompenzovat škola, kroužek, či volnočasová aktivita, kde se participace dítěte předpokládá. V budoucnu by proto bylo užitečné rozšířit tuto práci o oblast spolurozhodování dítěte o vlastní výchově mimo výchovné působení jeho rodiny.

Přínosem této práce je objasnění příčin problémů, které vznikají při výkladu práva dítěte spolurozhodovat o své výchově v rámci rodiny, a vysvětlení mezi tohoto spolurozhodování z právního, psychologického a pedagogického hlediska.

Použitá literatura

Knihy:

- BAKALÁŘ, E. a kol. *Rozvodová tematika a moderní psychologie*. Praha: Karolinum, 2006. ISBN 80-246-1089-2.
- BAKALÁŘ, E., NOVÁK, D., WARSHAK, R. A. *Slyšení nezletilého dítěte před opatrovnickým soudem (Tři studie problému)*. 1. vydání. Praha: Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-119-2.
- BLÍŽKOVSKÝ, B. *Systémová pedagogika pro studium a tvůrčí praxi*. Ostrava: Amosium servis, 1992. ISBN 80-85498-18-9.
- DAVID, R. *Práva dítěte*. 1. vydání. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1999. ISBN 80-7182-076-8.
- FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi. Příručka pro učitele*. 1. vydání. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4.
- FREEMAN, M. *Children's Rights: a Comparative Perspective*. Aldershot: Dartmouth Publishing Copany Limited, 1996. ISBN 1 85521 678 7 (Hbk), ISBN 1 85521 683 3 (Pbk).
- HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. 4. vydání. v Portálu 1. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-686-5.
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-888-0.
- HOLUB, M., NOVÁ, H., PTÁČEK, L., SLADKÁ HYKLOVÁ, J. *Zákon o rodině s komentářem, judikaturou a předpisy souvisejícími*. 9. vydání. Praha: Leges, 2011. ISBN 978-80-87212-96-7.
- KOVAŘÍK, J. a kol. *Dětská práva, právní povědomí, participace dětí a sociální služby*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta, 2000. ISBN 80-7040-531-7.
- KOVAŘÍK, J. a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.
- KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé*. 7. vydání. Brno: Doplněk, Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. ISBN 978-80-7239-231-5 (Doplněk), ISBN 978-80-7380-171-7 (Aleš Čeněk).
- MATĚJČEK, Z. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 1. vydání. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-85282-83-6.
- MATĚJČEK, Z. *Psychologické eseje (z konce kariéry)*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0892-8.
- PELIKÁN, J. *Hledání těžiště výchovy*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1265-2.

- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vydání. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.
- RADVANOVÁ, S., ZUKLÍNOVÁ, M. *Kurs občanského práva - Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999. ISBN 80-7179-182-2.
- SIKORA, P. *Práva dítěte v rodině*. Opole: Zarząd Miejski Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, 1998. ISBN 83-909362-5-9.
- STALFORD, H. *Children and the European Union. Rights, Welfare and Accountability*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2012. ISBN 978-1-84113-765-0.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. 2. vydání. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.
- VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. *Pedagogika pro učitele*. 2. vydání. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3357-9.

Články, sborníky a jiné texty:

- BAYEROVÁ, M. Obecná charakteristika Úmluvy o právech dítěte. *Právo a rodina*. Linde Praha. 1. 5. 2000.
- BAYEROVÁ, M. Článek první Úmluvy o právech dítěte. *Právo a rodina*. Linde Praha. 1. 6. 2000.
- Demografická příručka 2011. Český statistický úřad.
- Demografická příručka 2011. Sňatky a bilance manželství v letech 1920 – 2011. Český statistický úřad.
- Documentation. Legal recognition of same-sex relationships in Europe, National, Cross-border and European Perspectives, Trier, 11-12 April 2011.
- GREGOROVÁ, Z., KRÁLÍČKOVÁ, Z. Nesezdané soužití v právním řádu ČR. *Právní rozhledy* č. 5, 1998.
- KATRŇÁK, T. Sociologické proměny podoby české rodiny. In: *Sborník studií. Rodiče, děti a jejich problémy*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-0-4.
- KORNEL, M. *Nejlepší zájem dítěte*. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. Katedra občanského práva. 2012.
- KOZIOL, G., KIMURA, A. Japan. In: Bergmann/Ferid/Henrich. *Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht*. Frankfurt am Main, Berlin: Verlag für Standesamtswesen. September 2012.
- KRISTKOVÁ, M. Práva dítěte a procesní praxe českých soudů. In: *Via Iuris*, čtvrtletní příloha věnovaná ochraně veřejných zájmů cestou práva, IV/2005.

- Připravuje Public Interest Lawyers Association (PILA) ve spolupráci s ASPI, a. s.
In: Právní fórum. Wolters Kluwer ČR, a. s. 30. 11. 2005.
- KROUPOVÁ, A. Úmluva o právech dítěte a základní práva a svobody v ústavním pořádku ČR. Úvaha na základě zkušeností z výuky principů multikulturní tolerance. In: *Dětská práva v praxi. Sborník příspěvků z 1. mezinárodní konference o dětských právech. Třeboň 29. – 30. května 2002.* 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. 2002.
  - LANGHANSOVÁ, H. Dítě má právo na styk s rodičem, ne povinnost. *Via Iuris* ze dne 14. 1. 2007.
  - MASÁKOVÁ, V. Psychologický pohled na vývoj rodiny a potřeby dětí. In: *Sborník studií. Rodiče, děti a jejich problémy.* Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2011. ISBN 978-80-904920-0-4.
  - Participace dětí a mládeže. Studijní text k předmětu Formy participace v pedagogice volného času. Teologická fakulta Jihočeské univerzity.
  - Recognition of same-sex unions in Europe. Wikipedia, the free encyclopedia. 20. 5. 2013.
  - Rozvodovost. 2011. Český statistický úřad.
  - Svět pro děti (A World Fit for Children). 2002. III. Akční plán. A. Partnerství a participace. 32. (1) In: *Práva dítěte 2001-2010 v dokumentech OSN.* Praha: Česká sekce DCI, 2002.
  - Syndrom zavrženého rodiče. In: Wikipedie. Otevřená encyklopedie. 4. 4. 2013.
  - VANÍČKOVÁ, E. Nejlepší zájem dítěte a základní potřeby dětí. In: Metodický portál RVP.CZ.
  - VYHNÁLKOVÁ, H. Čas proměny v rodině, rodina v proměnách času, příspěvek na Symposiu rodinné terapie, Čas pro rodinu, Hejnice 2004. In: *SOFT FÓRUM, sborník Symposia rodinné terapie, 2004.*
  - Výklad pojmu „nejlepší zájem dítěte“. MŠMT. 2012.

Právní normy:

- Všeobecná deklarace lidských práv. (New York, 10. 12. 1948).
- Deklarace práv dítěte. (New York, 20. 11. 1959).
- Úmluva o právech dítěte. (New York, 20. 11. 1989), vyhlášená v ČR pod č. 104/1991 Sb.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. (Řím, 4. 11. 1950), vyhlášená v ČR pod č. 209/1992 Sb.
- Evropská úmluva o uznávání a výkonu rozhodnutí o výchově dětí a obnovení výchovy dětí. (Lucemburk, 20. 5. 1980), vyhlášená v ČR pod č. 66/2000 Sb. m. s.

- Evropská úmluva o výkonu práv dětí. (Štrasburk, 25. 1. 1996), vyhlášená v ČR pod č. 54/2001 Sb. m. s.
- Úmluva o styku s dětmi. (Štrasburk, 15. 5. 2003), vyhlášená v ČR pod č. 91/2005 Sb. m. s.
- Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí. (Haag, 25. 10. 1980), vyhlášená v ČR pod č. 34/1998 Sb.
- Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení. (Haag, 29. 5. 1993), vyhlášená v ČR pod č. 43/2000 Sb. m. s.
- Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí. (Haag, 19. 10. 1996), vyhlášená v ČR pod č. 141/2001 Sb. m. s.
- Listina základních práv Evropské unie. 2012/C 326/02. Úřední věstník C 326 ze dne 26. 10. 2012.
- Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti.
- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 97/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Národní akční plán k transformaci a sjednocení systému péče o ohrožené děti na období 2009 až 2011.
- Akční plán k naplnění národní strategie ochrany práv dětí 2012-2015.

Internetové zdroje:

- <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>
- <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/deklarace-prav-ditete.pdf>
- <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>
- <http://blogs.un.org/blog/2012/09/24/most-ratified-international-treaties/#sthash.hmPqx69.dpbs>
- http://treaties.un.org/pages/viewdetails.aspx?src=treaty&mtdsg_no=iv-11&chapter=4&lang=en#EndDec
- <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/QueVoulezVous.asp?NT=160&CL=EN&G>
- <http://www.helcom.cz/view.php?cisloclanku=2005020109>
- <http://www.msmt.cz/socialni-programy/vyklad-pojmu-nejlepsi-zajem-ditete>
- www.clanky.rvp.cz/clanek/o/z/17287/NEJLEPSI-ZAJEM-DITETE-A-ZAKLADNI-POTREBY-DETI.html
- <http://www.mpsv.cz/files/clanky/7440/NAP.pdf>
- http://www.mpsv.cz/files/clanky/14311/APN_NSOPD_2012-2015.pdf
- http://is.muni.cz/th/107739/pravf_d/Kornel_-_NEJLEPSI_ZAJEM_DITETE.pdf
- www.tf.jcu.cz/getfile/52bfd22059531e92
- www.umpod.cz
- <http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/p/4032-12>
- [http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC511/\\$File/4032120405.pdf](http://www.czso.cz/csu/2012edicniplan.nsf/t/B5001FC511/$File/4032120405.pdf)
- <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>
- <http://www.viaiuris.cz/index.php?p=msg&id=40>
- http://www.viaiuris.cz/files/via_iuris_iv.pdf
- <http://www.i-psychologia.sk/view-151.php>
- <https://www.era.int/upload/dokumente/12291.pdf>
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Syndrom_zavrženého_rodíče
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Homoparentalita#Pr.C3.A1vn.C3.AD_rozm.C4.9Br_homoparentality
- http://en.wikipedia.org/wiki/Recognition_of_same-sex_unions_in_Europe
- <http://www.france24.com/fr/20130517-loi-mariage-tous-officiellement-validee-conseil-constitutionnel>

Souhlasím s tím, aby moje bakalářská práce byla půjčována ke studijním účelům. Žádám, aby citace byly uváděny způsobem užívaným ve vědeckých pracích a aby se vypůjčovatelé řádně zapsali do níže uvedeného seznamu.

V Praze dne 24. 6. 2013

.....
Hana Manková

Pořadové číslo	Jméno čtenáře	č. ISIC karty	Bydliště	Datum